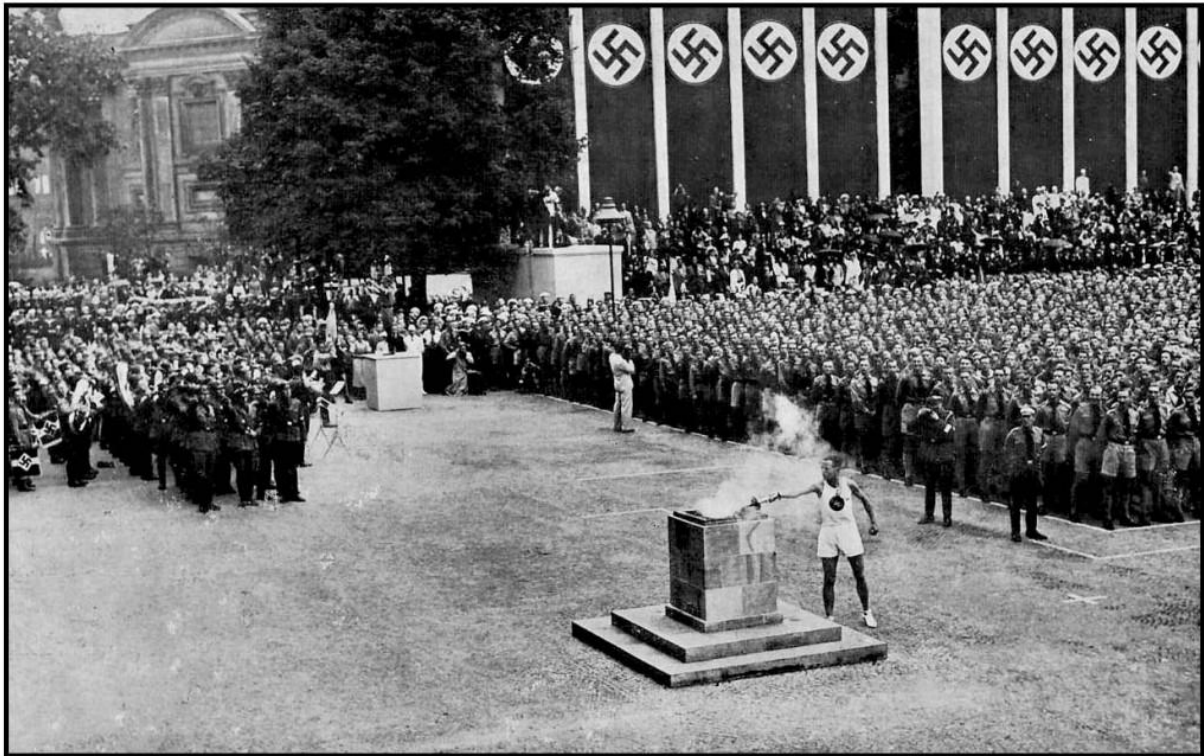

Den 11. olympiade - Berlin 1936

De danske avisers syn på sport og politik i 1930erne

Af

Fulde navn:

Rasmus Camillo Jensen

Studienummer:

44219

Modul:

Specialesemester

Vejleder:

Michael Kjeldsen

Sprog: Dansk

Anslag: 178.895 af 180.000

Institut for Kultur og Identitet (CUID)

Roskilde Universitet

Abstract

Dette speciale vil undersøge, hvordan de seks store, danske aviser Arbejderbladet, Berlingske Tidende, Fyns Tidende, Jyllands-Posten, Politiken og Social-Demokraten skrev om de olympiske lege i 1936. Denne olympiade blev afholdt i Berlin i Tyskland i en tid, hvor nazistpartiet med Adolf Hitler i spidsen var ved magten. Specialets formål er at undersøge, hvorvidt de seks valgte aviser henviste til det nazistiske styres politiske lovgivning i deres dækning af olympiaden, da denne lovgivning eksempelvis havde betydning for, hvorvidt de tyske jøder kunne forberede sig til olympiaden og deltage i denne. Dermed vil specialet undersøge de danske avisers holdning til hvorvidt sport og politik kunne blandes i dækningen af olympiaden. Denne holdning er udslagsgivende for hvorvidt aviserne agiterede mod olympiaden eller ej. Undersøgelsen konkluderer, at der i de danske aviser ikke var den store modstand mod olympiaden, og at den modstand, der var, primært skulle findes i de aviser med tilknytning til den politiske venstrefløj.

Resumé

This masters-thesis will examine how the six big Danish newspapers Arbejderbladet, Berlingske Tidende, Fyns Tidende, Jyllands-Posten, Politiken and Social-Demokraten wrote about the 1936 Olympics. The 1936 Olympics was held in Berlin, Germany, in a time where the Nazis, with Adolf Hitler as its leader, had the power. The purpose of this masters-thesis is to examine whether the six chosen newspapers referred to Nazis legislation in their coverage of the Olympics, because this legislation had influence on the ability of the Jewish population to prepare and participate in the Berlin Olympics. Therefore it is this masters-thesis ambition to examine the attitude of the Danish newspapers toward sports and politics, and whether these concepts could be mixed in the coverage of the Olympics or not, because the attitude in this question is vital to the newspapers arguments. This masters-thesis concludes that there wasn't a big resistance towards the Olympics in the Danish newspapers and that the only resistance could be found in the newspapers with affiliation to political left-wing parties.

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Resumé	2
1.0 Indledning	5
1.1 Problemfelt	5
1.2 Problemformulering	7
1.2.1 Arbejdsspørgsmål	7
1.3 Metode	7
1.3.1 Feltet	8
1.3.2 Valg af kilder	9
1.3.3 Empiri indsamling	14
2.0 Historiografi	16
2.1 Den første udgivelse	17
2.2 Danske udgivelser i nyere tid	20
2.2.1 Jørn Hansen	20
2.2.2 Hans Bonde	22
2.3 Afrunding	24
3.0 Berlin bliver tildelt den XI. Olympiade (April 1931-Januar 1933)	26
3.1 Den 28. årlige olympiske kongres	26
3.2 Den danske presses dækning af Berlins tildeling som værtsby	28
3.3 Den manglende dækning af Berlins tildeling som værtsby	30
3.4 Afrunding	33
4.0 Hitler overtager magten i Tyskland (Januar 1933-September 1935)	34
4.1 Hitler tager olympiaden til sig	34
4.2 Niels Bukh gør sig bemærket	37
4.3 Arbejderbladets kampagne	39
4.4 Jødisk uenighed	42
4.5 Afrunding	44
5.0 Nürnberg-lovene træder i kraft (September 1935-August 1936)	46
5.1 Christmas Møller tager bladet fra munden	46
5.2 Den jødiske beslutning	50
5.3 Forskellige fokuspunkter frem mod olympiaden	52

5.4 Afrunding	54
6.0 Afholdelsen af den XI. olympiade i Berlin (August 1936).....	56
6.1 Avisernes dækning af åbningsceremonien	56
6.2 Avisernes dækning af olympiaden	62
7.0 Konklusion	67
8.0 Litteraturliste	71
Arkiver.....	71
Artikler	71
Bøger	72
Internetsider.....	73
9.0 Formidlingsovervejelse	74

1.0 Indledning

"Sporting and chivalrous competition awakens the best human qualities. It does not sever, but on the contrary, unites the opponents in mutual understanding and reciprocal respect. It also helps to strengthen the bonds of peace between the nations. May the Olympic Flame therefore never be extinguished." Adolf Hitler (Richter 1937: 6)

Da den 11. udgave af de moderne olympiske lege blev tildelt Berlin i 1931, var der sandsynligvis ikke mange af den Internationale Olympiske Komites (IOC) repræsentanter, der havde i tankerne, at netop denne olympiade skulle gå hen og blive kendt som en af de mest kontroversielle olympiske lege i moderne tid. Da de stemmeberettigede medlemmer i IOC i 1931 skulle stemme om, hvilket land der skulle tildeles den 11. udgave af de moderne olympiske lege, der skulle afholdes i 1936, var der ikke mange om buddet. I første omgang var både Tyskland (Berlin), Italien (Rom), Spanien (Barcelona) og Ungarn (Budapest) parate til at afholde legene i 1936, men efter en del politisk spil trak de delegerede fra Italien og Ungarn deres bud tilbage i håbet om, at det ville øge deres chancer for at blive valgt til at afholde legene i 1940. Dermed stod det mellem et tysk bud med Berlin som værtsby og det spanske bud med Barcelona i spidsen. Størstedelen af IOC-medlemmerne støttede det tyske bud, som fik 43 stemmer mod de 16 stemmer, som det spanske bud fik. Derudover var der otte, der valgte at stemme blankt, og dermed var Berlin valgt som destination til den 11. udgave af de moderne, olympiske lege (Hilton 2007: 18).

1.1 Problemfelt

I dag er de olympiske lege i Berlin i 1936 blevet kendt som værende en af de mest kontroversielle sportsbegivenheder i moderne tid. Dette skyldes blandt andet den enorme mængde af propaganda, som tyskerne benyttede sig af i forbindelse med legene. Denne propaganda blev nazister både berygtet og berømte på, da det tyske rige under nazismen blev berygtet for at være utroligt dygtige til netop denne genre. Denne propaganda skal både ses som værende propaganda mod jøder, men skulle også vise et mere rosenrødt billede af Tyskland anno 1936, som de udsendte journalister og reportere samt idrætsfolk fra alle de deltagende lande kunne berette om til deres nationale medier under legene. Dermed var propagandaen med til at male et glansbillede af det tyske samfund (Guttmann 2006: 70f). Denne propaganda var blandt andet med til at skabe en hidtil uhørt

politisering af legene, som var med til at plante en række spor, som ledte frem til tiden efter Anden Verdenskrig (Hansen & Skovgaard 2012: 57). Dette gør at olympiaden i Berlin i 1936 muligvis bliver husket i sammenhæng med Anden Verdenskrig. Nutidens syn på de olympiske lege i 1936 bærer derfor i høj grad præg af de historiske begivenheder, der fandt sted i årene efter, at legene var blevet afholdt. På den ene side kan det altså være meget let at sidde i dag og kritisere samtiden i 1936 for ikke at være klar over propagandaen, for ikke at reagere kraftigere på den tyske propaganda mod jøder som blev udformet i Nürnberg-lovene der direkte lovgav imod jøderne og gav den færre rettigheder (Denstoredanske A, 16.01.16), eller for ikke at forstå, at den infrastruktur og de barakker, der blevet bygget til atleterne, muligvis skulle bruges aktivt under Anden Verdenskrig. Men når man i dag ser på de olympiske lege i 1936 i lyset af de historiske begivenheder, som fandt sted i perioden fra 1936 til 1945, kan legene på den anden side meget vel blive set i et anakronistisk lys, og dermed kan der opstå misforståelser af samtidens syn på de olympiske lege i Berlin i 1936.

For det sidstnævnte synspunkt taler først og fremmest, at de stemmeberettigede medlemmer i IOC i 1931, hvor de tildelte Tyskland og Berlin legene, ikke kunne se ind i fremtiden og spå om, at Hitler og hans nationalsocialistiske parti, Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, ville komme til magten i 1933. Det kan også i samtiden have været meget svært at forestille sig, at der ville komme en Anden Verdenskrig, og at den derudover ville indeholde en af de værste forbrydelser i menneskehedens historie i form af Holocaust. Derudover var 1930'erne en tid, som var præget af, at demokrati ikke var den eneste politiske styringsform, der blev fundet legitim rundt omkring i Europa, da der åbent blev stillet spørgsmålstejn til, hvilken form for styre der var det bedste (faktalink, 27.01.16). Dette tilsammen gør det spændende at se på, hvordan samtiden oplevede legene i Berlin i 1936. Var de politiske problemstillinger i værtslandet overhovedet noget, som blev italesat, som vi ser, de bliver gjort i dag ved store sportsbegivenheder? Her kan man først og fremmest nævne de olympiske lege i Beijing i 2008 (Hansen & Skovgaard 2012: 184). Blev der i de danske medier fokuseret på Nürnberg-lovene fra 1935 og andre politiske problemstillinger i det tyske samfund, eller var fokus i de danske medier i 1936 – og i tiden op til at legene skulle afholdes – kun på det sportslige niveau? Kort sagt, var der fokus på, at politik kunne have indflydelse på sporten, eller blev disse to begreber anset for værende to begreber, der ikke kunne forenes?

Følgende speciale vil dermed fokusere på, hvordan de olympiske lege i 1936 blev portrætteret i deres egen samtid, i udvalgte danske, landsdækkende aviser, i tiden fra legene blev tildelt Berlin i

1931, til legene blev afholdt i 1936. Denne undersøgelse vil ske ud fra følgende problemformulering:

1.2 Problemformulering

Hvordan beskrives de olympiske lege i Berlin i 1936 i de danske aviser Arbejderbladet, Berlingske Tidende, Fyns Tidende, Jyllands-Posten, Politiken og Social-Demokraten, og kan der spores en forskel i avisernes holdning til forholdet mellem sport og politik? Og dermed en forskel i holdningen til debatten om en boykot af legene samt hvilke historier aviserne har fokus på, fra olympiaden blev tildelt i maj 1931 til denne var overstået i august 1936?

1.2.1 Arbejdsspørgsmål

I hvor høj grad har de valgte aviser fokus på tildelingen af legene til Berlin i 1931, eller har aviserne andre fokuspunkter?

Hvilke emner har aviserne fokus på i tiden efter, at Hitler kom til magten i Tyskland?

Hvordan er avisernes fokus på forholdet mellem Nazi-Tyskland og jøderne samt andre befolkningsgrupper, der i Tyskland ikke blev anset som værende på lige fod med det tyske folk?

Sker der en ændring i mediernes fokus på legene efter, at Nürnberg-lovene træder i kraft i september 1935?

Hvordan reporteres der hjem under legene i 1936? Er fokus på de sportslige resultater, eller er der i højere grad et politisk fokus?

1.3 Metode

I dette kapitel vil specialets metode blive belyst. Dette vil blive gjort med fokus på udvælgelsen af de forskellige kilder, der skal bidrage til at besvare specialets problemformulering, samt med fokus på en forklaring af specialet felt og valget af denne. Det vil blive gjort for i højere grad at gøre det klart, hvilke metodiske tanker der ligger bag de forskellige beslutninger, og for at skabe gennemsigtighed i arbejdet med indeværende undersøgelse.

1.3.1 Feltet

Feltet for et speciale er en vigtig afgrænsning, da dette er med til at definere specialets rammer, og hvilke muligheder der er for at besvare en problemformulering. Til indeværende speciale er der forskellige valgmuligheder for, hvordan feltet kan se ud for på bedst mulig vis at kunne besvare en problemformulering med udgangspunkt i avisernes syn på og beskrivelse af de olympiske lege. Den ene mulighed er udelukkende at se på august måned i året 1936, altså den måned hvor legene i Berlin fandt sted. Argumenterne for et sådant felt er, at feltet vil stille skarpt på selve olympiaden og dermed have et stærkt fokus og ikke blive udvandet af andre fokuspunkter. Argumenterne imod et sådant felt er dog mere betydelige end argumenterne for, da dette er et noget sparsomt felt, rent tidsmæssigt, og det ville gøre det svært at analysere sig frem til, hvorvidt der skete en udvikling i pressens dækning af legene. Denne argumentation taler dermed for, at der i feltet må indgå en periode op til selve legenes afholdelse i august 1936. Spørgsmålet er blot, hvor langt perioden skal strække sig.

Det næste led, der vil give mening at gå tilbage til rent kronologisk, vil være Adolf Hitlers magtovertagelse i 1933 og dermed have et felt, der hedder januar 1933 til august 1936. Dette vil give god mening, da der dermed i højere grad end med det meget korte felt, der hed august 1936, vil være mulighed for at se på, hvordan debatten angående legene forløb op til afholdelsen af denne. Dermed vil det også blive klart, hvornår de forskellige debatter blussede op rent tidsmæssigt, ligesom det vil give muligheden for at undersøge, om der skete en ændring i debatten frem mod legenes afholdelse i 1936. Der er altså flere argumenter der taler for et felt fra 1933-1936. Der er dog andre og mere tungtvejende argumenter, der taler for et lidt anderledes felt. Argumenter, der taler imod dette felt fra 1933-1936, er, at dette felt ikke kan belyse, hvorvidt olympiaden blev omtalt før Hitlers magtovertagelse i 1933. Anerkendte omverdenen valget af Berlin som vært for den 11. olympiade, da dette kunne symbolisere en tilbagevenden til det gode selskab efter at have siddet i skammekrogen efter Første Verdenskrig, eller var der andre temaer, der spillede en større rolle i synet på udvælgelsen af Berlin som værtsby og Tyskland som værtsnation for den 11. olympiade? Derudover vil sådan et felt minde meget om den forskning, Jørn Hansen tidligere har begået, og som har et felt fra 1934 til 1937 (Hansen 2003), hvilket der vil blive set nærmere på i 2.0 Historiografi. For ikke bare at blive et slags efterfølger til denne artikel, vil indeværende speciale i

højere grad forsøge at være et videre arbejde af netop Hansens artikel. Disse to argumenter gør således, at et felt med udgangspunkt i 1933-1936 ikke er tilstrækkeligt for indeværende speciale.

Et passende felt for indeværende speciale vil dermed være et felt, der tager fat i årene 1931-1936. Det vil være passende, da dette felt vil dække hele perioden, som den 11. olympiade i Berlin strakte sig over fra udvælgelsen af Berlin i 1931 ved IOC's kongres i Barcelona, til at legene var afsluttet, og den olympiske flamme var blevet slukket i august 1936. Fordelene ved et sådant felt er således, at det er muligt, som beskrevet, at dække hele denne olympiades historik. Derudover vil der med et sådant felt være mulighed for at undersøge, hvorvidt der er sket en ændring i formidlingen af legene over en længere periode, specielt hvorvidt der har været en ændring før og efter Hitlers magtovertagelse i 1933 og frem mod legene i 1936. Derudover vil en sådan periode også bygge videre på områdets forskning i forhold til Jørn Hansens felt i hans tidligere forskning.

1.3.2 Valg af kilder

Eftersom indeværende speciales ambition er at undersøge, hvordan den skrevne presse i Danmark beskrev de olympiske lege i Berlin i 1936, og hvorvidt der kan spores en ændring i debatten fra, at legene blev tildelt Berlin i 1931, til at legene var afsluttet i 1936, er det vigtigt for specialets mulighed for at besvare problemformulering bedst muligt at have en bred vifte af aviser med som kildemateriale. Derfor er det vigtigt at have for øje, hvilke kriterier disse aviser skal vælges ud fra. I indeværende speciale har der primært været to kriterier for udvælgelsen af aviserne:

- Aviserne skal repræsentere et bredt udsnit af de politiske partier i Danmark.
- Aviserne skal have et højt oplagstal for på bedst mulig vis at kunne siges at dække en stor del af befolkningen.

For det første er det vigtigt, at de valgte aviser til indeværende speciale er en bred vifte af aviser og med forskellige tilhørsforhold til de store partier i dansk politik. Her er det vigtigt at huske på, at selvom aviserne i denne periode af historien var en del af det der hed omnibuspressen, som var aviser med en bred vifte af reportager, fra indenrigs og udenrigsstof over sport og mindre bredt stof såsom politireporter og hobbystof, så havde aviserne stadig en tilknytning til et politisk parti (Thomsen & Søllinge 1991: 62f). Dermed ikke sagt at avisernes tilknytning var som før i tiden, da mange aviser var egentlige partiaviser, men der var på dette tidspunkt, hvor omnibuspressen stadig

var i sin spæde start, og stadig under opbygning, stadig et politisk bånd mellem aviserne og de politiske partier, som kunne ses i større eller mindre grad i avisernes nyhedsdækning (Thomsen & Søllinge 1991: 77f). Netop denne tilknytning til de politiske partier gør det vigtigt at have for øje, hvilke aviser der bliver valgt, da det ikke vil være hensigtsmæssigt med flere aviser med samme politiske ståsted. Ved ikke at have dette for øje vil det ikke være muligt at observere en eventuel diversitet i avisernes holdning, hvis specialets aviser ikke repræsenterer forskellige politiske synspunkter. Dermed vil indeværende speciale indeholder aviser med tilknytning til de fire klassiske partier i dansk politik: Konservative, Radikale Venstre, Socialdemokratiet og Venstre. Ud over disse fire klassiske partier vil indeværende speciale også se på Danmarks Kommunistiske Parti, da det også repræsenterer en voksende del af befolkning i løbet af 1930'erne og derudover forventes at stå i stærk opposition til partierne på højrefløjen angående deres holdning til olympiadens afholdelse i Berlin.

I forhold til det andet kriterium er det vigtigt at have fokus på avisernes oplagstal. Det skyldes, at det er vigtigt, hvor udbredt den valgte avis er. Hvis det er en avis med et meget lille oplagstal, må det derudfra konkluderes, at denne avis ikke har den store læserskare og dermed heller ikke har den store repræsentation i forhold til andre aviser med et større oplagstal. Derudover er oplagstallet for avisen også en vigtig indikator for, om avisens målgruppe er enig i avisens udlægning af de forskellige partiers holdning, da en utilfredshed måtte betyde faldende oplagstal. Dermed kan dette sige noget om, hvor godt avisen kan siges at repræsentere netop den befolkningsgruppe, som er avisens målgruppe. Ved at være den bedste repræsentant for en befolkningsgruppe af mennesker kan de udvalgte aviser på bedst mulig vis siges at repræsentere en så stor del af den danske befolkning som muligt.

Ud fra disse to kriterier er følgende aviser blevet valgt:

- Arbejderbladet
- Berlingske Tidende
- Fyns Tidende
- Jyllands-Posten
- Politiken
- Social-Demokraten

Arbejderbladet, Politiken og Social-Demokraten opfylder kriterierne, da disse aviser i specialets felt er de største aviser i Danmark med tilknytning til henholdsvis Danmarks Kommunistiske Parti, Radikale Venstre og Socialdemokratiet. I forhold til Fyns Tidende kan det undre, at denne avis er taget med i specialet. Det er den grundet dens tilknytning til partiet Venstre. Da denne avis er en af landets største med tilknytning til partiet Venstre, som i denne periode ikke havde tilknytning til en stor, landsdækkende avis, er denne avis medtaget i specialet. Dermed er Fyns Tidende en god repræsentant, både da den repræsenterer partiet Venstre, men også da den er lokaliseret på Fyn og dermed og repræsenterer denne landsdel. Slutteligt skal aviserne Berlingske Tidende og Jyllands-Posten nævnes. Disse aviser har begge tilknytning til Konservative, men er begge taget med i specialet, da disse aviser, med hovedsæde i henholdsvis København og Aarhus, har meget forskellig læserskare grundet deres geografiske placeringer. For hvor Berlingske Tidendes læsere primært skal findes øst for Storebælt, så skal Jyllands-Postens læsere primært findes vest for Storebælt. Denne store adskillelse i avisernes læserskare gør, at begge aviser er inkluderet i dette speciale, da der er mulighed for, at deres syn på olympiaden kan have forskellige udgangspunkter grundet deres forskellighed i læserskare på trods af, at disse aviser har tilknytning til det samme politiske parti, og er taget med for på bedst mulig vis at kunne svare på specialets problemformulering.

For at undersøge, hvordan holdningerne til olympiaden var i den danske presse, kunne det også have været en mulighed at undersøge, hvorledes denne blev omtalt i radioen. Dette afgrænser specialet sig dog fra, da der for det første ikke ville være hverken tid eller tegn til at kunne gå ordentligt i dybden med denne nyhedsplatform, som det ville kræves for at kunne yde et sådant yderligere kildemateriale retfærdighed. Så selv om at radioen på denne tid var en vigtig kilde til information, fokuserer dette speciale altså på den skrevne presse.

Præsentation af valgte aviser

For bedre at kunne give et indblik i de forskellige avisers karakteristika vil der i dette afsnit kort blive gjort rede for de forskellige avisers politiske tilknytning, deres oplag, og hvor deres læsere er fra rent geografisk. Aviserne vil være inddelt i forhold til den politiske situation i Danmark på denne tid i historien og vil derfor blive delt op i aviser med tilknytning til regeringspartierne, som i denne periode var Socialdemokratiet og Radikale Venstre, og i aviser med tilknytning til oppositionen, som var Konservative, Venstre og Danmarks Kommunistisk Parti (Statsministeriet, 27.01.16).

De to aviser med tilknytning til de to regeringspartier Socialdemokraterne og Radikale Venstre var aviserne Social-Demokraten og Politiken. Social-Demokraten var en avis med socialdemokratisk tilknytning rent politisk. Denne tilknytning kunne i dette speciales periode fra 1931-1936 også ses i oplaget, hvor langt de fleste aviser blev solgt i de store byer og kun meget få aviser i provinsen. I 1933 havde avisen et nettooplag på deres hverdagsavis på 42.000 i byerne og kun 2.000 uden for byerne, og i 1935 var oplaget i byerne steget til 49.000 aviser, mens oplaget i provinsen stadig kun var på 2.000. Der var dog en hel del flere i provinsen, der læste søndagsudgaven. Her var oplaget i 1933 på 10.000, et tal som i 1935 var steget til 15.000 (Thomsen og Søllinge 1991: 144f). På trods af det noget højere oplag til søndagsudgaven kan det roligt siges, at Social-Demokraten primært blev læst i byerne, hvilket også giver fin mening, da det netop var i byerne, at arbejderne, som er Socialdemokratiets vælgere, boede og arbejdede.

Politiken er en landsdækkende dansk avis, som blev etableret i 1884. Avisen har fra 1905 haft tilknytning til partiet Radikale Venstre, en tilknytning der dog ophørte igen i 1970, hvorefter avisen har været uafhængig (Thomsen & Søllinge 1991: 165f). Politikens oplag har også været blandt de højeste i landet siden begyndelsen af 1900-tallet og specielt i starten af 1930'erne steg oplaget eksplosivt, da avisen gik fra at have et nettooplag på 80.000 i 1930 til at have et oplag på hele 107.000 aviser i 1933 og 139.000 aviser i 1935. Denne udvidelse i oplag op igennem 1930'erne gjorde ligeledes, at det udviklede sig til, at de, der læste Politiken, med klar overvægt var funktionærer, specielt de højtuddannede og vellønnede i private og offentlige erhverv. Stigningen i salget af aviser i løbet af 1930'erne kan muligvis skyldes Radikale Venstres deltagelse i Staunings regering fra 1929-1940, som ligeledes gjorde, at Politiken i denne periode styrkede sit politiske nyhedsstof. Derudover begyndte Politikens egen holdning i denne periode at træde i baggrunden for i stedet at besidde en forsigtig afvejning af modstridende argumenter, som udenrigspolitisk kunne ses i lavmælt neutralisme under diktaturernes opmarch i løbet af 1930'erne (ibid.).

De tre aviser med tilknytning til de to andre, store partier, der sidder i oppositionen, nemlig Konservative og Venstre, er aviserne Berlingske Tidende og Jyllands-Posten, der begge har tilknytning til Konservative, men med udgangspunkt i henholdsvis København og Jylland, og avisen Fyns Tidende der har tilknytning til partiet Venstre. Berlingske Tidende, som avisen kom til at hedde fra 1936, gik i perioden fra 1833-1935 under navnet Berlingske Politiske og Avertissementstidende. Avisen var i den periode, som dette speciale omhandler, en del af den konservative presse. Berlingske Tidende var, også i perioden for dette speciale, en landsdækkende avis, men havde klart størstedelen af sine læsere øst for Storebælt, hvor cirka 90 % af dens læsere

kom fra, og i særdeleshed koncentreret i området omkring hovedstaden, hvor avisen var meget udbredt. Avisen opnåede stigende udbredelse i 1930'erne, og i 1933 havde avisen et nettooplag på 91.000 aviser, hvoraf 17.000 af disse kom fra området uden for Storkøbenhavn. Begge disse tal var i 1935 steget, så Berlingske Tidende i dette år havde et nettooplag på 108.000 aviser, hvoraf 23.000 af disse var i området uden for Storkøbenhavn. Disse tal indikerer, at på trods af at Berlingske Tidende var en landsdækkende avis, så blev størstedelen af avisens oplag solgt i hovedstadsområdet. Avisen var i 1930'erne et konservativt opinionsorgan, men dog var avisens linje moderat og ikke særlig partibunden og blev op igennem 1930'erne præget af en vis hensyntagen til den siddende regering og arbejderbevægelsen (Thomsen & Søllinge 1991 130f).

Jyllands-Posten var en landsdækkende avis, der inden for specialets periode var en konservativ avis, der dog modsat Berlingske Tidende havde det meste af sit oplag i Jylland og knap så meget øst for Storebælt. Det var særligt i Øst- og Midtjylland, at Jyllands-Posten havde en stor dækning vest for Storebælt. Avisens oplag var grundet det hovedsageligt jyske publikum også en del lavere, end den anden konservative avis, Berlingske Tidende, der som beskrevet havde flest læsere i hovedstadsområdet, hvor befolkningstætheden var større. Hvor Berlingske Tidende i perioden havde et nettooplag på omkring de 100.000, havde Jyllands-Posten i 1933 et nettooplag på 24.800 aviser, et tal der stort set var uændret i 1935, hvor nettooplaget var på 24.700 aviser. Bladet var kendt for at være imod både den sociale understøttelsespolitik og almisserne til landbruget og for at have et noget anstrengt forhold til de konservatives formand John Christmas Møller, grundet hans, ifølge avisen, alt for midtersøgende konservatisme (Thomsen & Søllinge 1991: 475f).

Fyns Tidende var en avis med hovedsæde på Fyn med tilknytning til partiet Venstre, og denne avis var den klart største avis på Fyn i denne periode, hvor den solgte både i Odense, men specielt i landdistrikterne var avisen dominerende. Dette gjorde således også avisen til et betydeligt talerør for partiet Venstre. På trods af det geografisk mindre område end mange af de andre aviser i denne undersøgelse har avisen pæne oplagstal grundet den store støtte til avisen på Fyn. I 1933 havde avisen et nettooplag på 21.600 aviser, hvilket steg en lille smule frem til 1935, hvor antallet lå på 21.800 aviser i nettooplag (Thomsen & Søllinge 1991: 375).

Slutteligt skal nævnes den sidste avis, der i tilknytning står noget uden for den oprindelige opposition, da den ikke har samme mål og værdier som de andre partier i oppositionen. Denne avis er avisen Arbejderbladet, der havde tilknytning til partiet Danmarks Kommunistiske Parti. Arbejderbladet blev i 1934 et dagblad, hvor den tidligere kun udkom enkelte gange om ugen.

Avisen havde en naturlig tilknytning til Danmarks Kommunistiske Parti, eftersom det var dette parti, der i samarbejde med Foreningen Arbejderpressen udgav avisen og ligeledes modtog støtte fra 'Komintern' for at kunne få bladet til at løbe rundt. Arbejderbladets oplag var i 1935 estimeret til omkring 6.000 og i perioden efter legene til 7-8.000 aviser. Avisen blev efter dets transformation fra et ugeblad til et dagblad i 1934 kendt som et talerør for en voldsom og hidsig agitation mod det borgerlige samfund og socialdemokratiets "fascistiske politik". Denne ret hårde tone ændredes dog i løbet af 1935, og med en mere moderat og virkelighedsnær karakter fik Arbejderbladet mere vind i sejlene og begyndte at vinde indpas blandt intellektuelle venstreorienterede og andre, der frygtede den fascistiske fremfærd i Europa (Thomsen & Søllinge 1991: 222).

1.3.3 Empiri indsamling

Eftersom at der til indeværende speciale er valgt et felt på fem år fra 1931-1936, og for at repræsentere flest mulige fokuspunkter qua de to kriterier for udvælgelsen af aviser, er der således blevet foretaget en selektion i forhold til indsamlingen af empiri inden for undersøgelsens felt. Dette er gjort, da der i specialets omfang, både tegn og tidsmæssigt, ikke er muligheder for at kunne indsamle, belyse og analysere empiren ved en gennemgang af alle fem år fra dag til dag. Derfor er der i perioden fra april 1931 til september 1935 blevet foretaget bestemte nedslag i tidsperioden. Disse nedslag i denne tidsperiode beror blandt andet på episoder i tysk historie, som kan have betydning for, hvilke nyheder og hvilke debatter der bliver taget op i de danske medier. Derudover er der også foretaget nedslag i forhold til bestemte datoer, hvor den Internationale Olympiske Komite enten har haft udmeldinger i forhold til legene eller har haft konferencer med fokus på legene i Berlin. Derudover er der også blevet suppleret med valgte nedslag på baggrund af korrespondancer i det danske Udenrigsministerium, hvis arkiv i forhold til olympiaden i Berlin er blevet gennemgået for at få et overblik over mulige datoer for nedslagspunkter. Sidst, men ikke mindst, har Dansk Idræts Forbunds museum også været til stor hjælp, da det via deres udklipskatalog af aviser med temaet "Sport og Politik" var med til at finde og indkredse datoer for nedslagspunkter i denne tidsperiode. På trods af at der med specialets felt ikke er mulighed for at belyse hvert enkelt dag, er der blevet lagt et stort arbejde i at forsøge at lave nedslagene på de dage, hvor der har været den største chance for at finde omtale omkring legene i Berlin. Det er sket på baggrund af såvel historiske nedslag som nedslag på baggrund af andre arkivers datoer.

I perioden efter april 1931 til september 1935, altså perioden 15. september 1935 til 18. august 1936, er alle de valgte aviser blevet gennemgået på daglig basis, så alt, hvad der i denne periode er skrevet angående legene, er dækket. Netop denne periode er valgt, da det forventes, at det er efter den 15. september 1935, at debatten for alvor vil begynde, hvis den da eksisterer. Denne skillelinje er valgt, da det er denne dato, at de omstridte Nürnberg-love bliver vedtaget og dermed danner mulighed for en debat angående, hvorvidt legene kan afholdes i et land, der diskriminerer en hel befolkningsgruppe. Valget på 18. august 1936 som den afsluttende dato for undersøgelsen skyldes, at det er her, at de danske sportsudøvere vender hjem og dermed også sætter en punktum for legene i Berlin.

2.0 Historiografi

Olympiaden i Berlin 1936 har været udgangspunkt for en hel del internationale udgivelser med forskellige udgangspunkter. Dette kan blandt andet ses i udgivelsen "Nazi Games: The Olympics of 1936" af David Clay Large fra 2007. Large er professor ved University of San Francisco ved Institute of European Studies, hvor langt størstedelen af hans forskning har udgangspunkt i Tyskland. Fokus for Large er i denne udgivelse at fortælle om flere af olympiadens aspekter, hvilket gør, at der både er et fokus på Vinterlegene, som fandt sted samme år, men i Garmisch-Partenkirchen, de sportslige resultater under olympiaden i Berlin og den efterfølgende film "Olympia" af Leni Riefenstahl (Large 2007). Large har også fokus på de politiske aspekter i forhold til legene i Berlin, og i et længere kapitel redegør han for den amerikanske debat angående en mulig boykot af legene. Large ser dog ikke ud over sit eget lands grænser og fokuserer primært på den amerikanske debat, der var i den Amerikanske Olympiske Komite, som endte med at stemme imod en boykot, men kun med meget snæver margin (ibid.). Af andre internationale udgivelser, der fokuserer på legene såvel sportsligt som politisk, kan nævnes Christopher Hiltons udgivelse "Hitlers Olympiske Lege - Berlin 1936", der ligesom Larges udgivelse er udgivet i 2007. Med en lignende ambition som Large er det ligeledes Hiltons mål at fortælle den samlede historie om legene i Berlin i 1936, og derfor er der i denne udgivelse også kapitler om såvel de sportslige resultater som de politiske debatter (Hilton 2007). Blandt de internationale udgivelser er der også en del antologier. Blandt disse udgivelser er der sjældent fokus på de sportslige begivenheder, men i langt højere grad fokus på bagvedliggende historier såsom boykot-debatten og den tyske propaganda. Dette kan blandt andet ses i antologien "National Identity and Global Sports Events" fra 2006, hvor Allan Guttman, professor ved Amhurst College, i sit bidrag ser på tre aspekter ved legene. Det første er debatten angående en boykot af legene, med fokus på den amerikanske debat. Det andet fokuspunkt er, hvorvidt legenes propaganda var en succes, eller om de sorte atleters mange medaljer ødelagde denne, og til sidst om Leni Riefenstahl film "Olympia" var en del af denne propaganda eller en film om sporten og kroppens skønhed (Guttman 2006). Denne tendens ses ligeledes i Mario Kesslers forskningsartikel "Only Nazi Games? Berlin 1936: The Olympic Games between Sports and Politics" fra 2011. Mario Kessler, der er professor ved Potsdam Universitet, vil i sin forskningsartikel belyse, hvorvidt legene i 1936 kan karakteriseres som værende nazi-leg, eller om der er andre karakteristika, der kan være med til at beskrive legene. Dette gøres ved at se på, hvordan IOC reagerer op til legene, hvor debatten foregik om, hvorvidt en olympiade i Berlin ville kunne holdes i den olympiske ånd. Derudover ser han i artiklen på boykot-debatten og til sidst på,

om de jødiske og sorte atleters succes har været med til at give olympiaden nogle karakteristika, og kan på baggrund af dette konkludere, at både sport og politik bliver involveret (Kessler 2011). Dermed kan det ses, at der findes meget international forskning om emnet, og det er dermed også vist, at der er mange forskellige vinkler, som forskningen kan have på olympiaden i 1936. Der har dog ikke, som vi skal se, været et lige så stort fokus i Danmark på at forske i olympiaden i 1936, og det kan være svært at sige noget om, hvorfor dette er tilfældet, når der er masser af international forskning, der viser, at der findes mange vinkler, som forskningen kan have på netop dette emne. Dermed vil der i dette afsnit blive set på, hvordan danske forfattere og forskere tidligere har skrevet om olympiaden i Berlin i 1936 og ligeledes se på, hvilke fokuspunkter som disse har haft i deres arbejde med olympiaden. Dette vil gøres med henblik på at give læseren et overblik over, hvordan der er blevet arbejdet med emnet over tid. Har det for eksempel altid været kritikken af olympiaden, der har været i fokus, eller har der været andre fokuspunkter igennem litteraturen? Ud fra hvilken position skrev de første forfattere lige efter olympiaden kontra de udgivelser, der er kommet langt senere? Og til sidst, hvordan har fokus igennem tiden været på sammenblandingen af politik og sport, og har dette muligvis en betydning for, hvilket filter forfatteren/forskeren ligger over olympiaden i sin analyse af denne? Som det dermed kan ses, skal indeværende afsnit altså være med til at vise, hvordan olympiaden i Berlin i 1936 er blevet beskrevet op igennem historien for at give læseren bedst mulig forudsætning for at vide, hvilken forskning der går forud for indeværende speciale. Slutteligt vil der i dette afsnit blive gjort rede for, hvordan indeværende speciale placerer sig i forhold til den allerede beskrevne litteratur og dermed også give et bud på, hvad dette speciale kan bringe af viden, og hvilke spørgsmål dette speciale dermed kan besvare af spørgsmål, som den allerede beskrevne litteratur ikke kan eller ikke har svaret på.

2.1 Den første udgivelse

Den første udgivelse i Danmark med fokus på olympiaden i Berlin i 1936 kom allerede meget kort tid efter olympiaden og blev udgivet i selv samme år som denne. Allerede i 1936 blev "Olympiaden i Berlin" udgivet, skrevet Emil Andersen, som i sin samtid bedre var kendt under pseudonymet Mr. Smile. Andersen var en af grundlæggerne af sportsbladet "Idrætsbladet" fra 1916, som han ligeledes var redaktør for frem til sin død i 1939 (Denstoredanske B, 23.10.15). Fokus for Andersen i denne publikation er de sportslige begivenheder, specielt med fokus på, hvordan de danske atleter har

klaret sig i de forskellige konkurrencer, og dermed er der ikke særlig stor fokus på de politiske aspekter. Dette kan muligvis have noget at gøre med Andersens medlemskab i Danmarks Olympiske Komité (DOK), som kan have gjort, at hans lyst og muligheder for at blande sport og politik sammen mindre, da dette ville blive anset som værende kontroversielt (ibid.). Dermed ville det også være højest besynderligt, hvis Andersen benyttede denne udgivelse til at kritisere de lege, som Danmarks Olympiske Komité selv støttede. Som titlen "Olympiaden i Berlin" hentyder til, beskæftiger denne udgivelse sig med selve olympiaden de 16 dage, denne varede, og altså ikke med det, der var gået forud for legene. Det er på trods af, at der kan argumenteres for, at dette også er en væsentlig del af historien om olympiaden i 1936. I den meget korte del af udgivelsen, som beskæftiger sig med perioden op til olympiadens begyndelse, lægger Andersen ud med kort at beskrive, hvorledes Tyskland og Berlin fik kæmpet sig til at afholde legene:

"[...] i alle lande fandtes der politiske Modstandere af Nazi-Tyskland, der enten ikke vilde eller ikke kunde holde Idræt og Politik ud fra hinanden og nu gjorde deres Bedste for at modarbejde Olympiadens Afholdelse i Berlin. [...] I mange Lande havde Tilhængerne af Deltagelsen i Berlin-Olympiaden virkelig en haard kamp at bestaa, før de vandt Sejrr. Men Slaget blev vundet, den olympiske Idé sejrede." (Andersen 1936: 5).

Her gør Andersen det altså hurtigt klart, hvilket syn han har på olympiaden og på forholdet mellem sport og politik. Det er nok ligefrem muligt at sige, at hans syn på olympiaden netop er sådan på grund af hans holdning til forholdet mellem sport og politik. For med dette citat gør han det helt klart, at han ikke mener, at sport og politik skal blandes sammen, og de, som er modstandere af den sportslige begivenhed, som han mener olympiaden er, netop er de politiske modstandere. Det at tilhængerne vandt, siger han ligeledes var den olympiske idé der havde sejret. Dette må forstås som værende de mennesker der så olympiaden for den sportslige begivenhed den skulle være, en begivenhed hvis ideologi går ud på at samle forskellige nationer for at bringe større forståelse i mellem nationerne. Holdningen om at adskille sport og politik kan sagtens være et bevidst valg rent journalistisk for at skabe den bedste ramme for at fortælle en historie og reportere om, hvorledes legene forløb. Der er dog også muligheden for, at valget er truffet for, at Andersen ikke ville bringe sig selv i skudlinjen ved at omtale hele den politiske debat om Tysklands behandling af den jødiske befolkning – både i forhold til jødernes ret til at dyrke idræt i foreninger, men ikke mindst i forhold til den generelle holdning, der fandtes i Tyskland til "jødespørgsmålet". En behandling af netop dette emne kunne hurtigt blive kontroversielt for netop Andersen på grund af hans engagement i

Danmark Olympiske Komite, hvor han sad som medlem af plenarforsamlingen (nu generalforsamlingen) (Denstoredanske B, 23.10.15). Denne stilling hos DOK kan have haft indflydelse på Andersens valg om primært at fokusere på de sportslige resultater ved legene og begrænse debatten om, hvorvidt legene overhovedet skulle afholdes i Berlin, til kort at blive nævnt i forordet.

Med denne vinkel på sin udgivelse beskriver Andersen således, hvordan den danske indsats ved de olympiske lege i Berlin var uden at fokusere på det politiske aspekt. Det gør, at han kan beskrive omgivelser i Berlin og dennes udsmykning under olympiaden uden at skele til, hvorvidt der ligger en politisk agenda bag de valg, som tyskerne havde truffet, for at olympiaden skulle blive et udstillingsvindue for resten af verden. Andersen skriver selv angående de tyske forberedelser til olympiaden, at det var tyskernes mål, at:

*"Verden skulde forbavses, Verden skulde erobres, koste hvad det koste vil. [...]
Ministeren (Propagandaminister Joseph Goebbels red.) benægtede, delvis i spøgefulde
Vendinger, at Tyskland benyttede sig af Olympiaden til at drive politisk Propaganda,
men, sagde han, vi gør naturligvis alt, hvad vi kan, **for at vise os fra vor bedste Side
overfor vore Gæster**"* (Andersen 1936: 9)

Her kan det ses, hvordan Andersen ikke er bleg for at beskrive, hvordan tyskerne gjorde, hvad de kunne for at vise sig fra deres bedste side til resten af verden, men det bliver gjort uden at analysere, hvilke motiver der ligger bag, og uden ellers at kommentere på de politiske aspekter ved dette. Derimod så fortæller Andersen, hvordan oplevelsen var i Berlin i august 1936, og han gør dette med en stor glæde over, hvordan arrangementet forløb, og hvordan han og andre journalister og turister blev taget imod af det tyske folk.

Det kan dermed ses, at den første og muligvis også mest detaljerede udgivelse angående den danske indsats under de olympiske lege i 1936 stort set udelukkende fokuserer på de sportslige perspektiver under olympiaden og kun i meget lille grad ser på de politiske perspektiver både før og under olympiaden. Dette gøres med en argumentation om, at sport og politik ikke skal blandes sammen – en argumentation, der også betyder, at Andersen kan reportere fra legene uden fokus på de bagvedliggende, politiske agendaer. Dermed er det ikke med henblik på en kritik af legene, at Andersen skriver sit værk, men derimod med henblik på de sportslige resultater. Hvis der endelig skulle findes en kritik i hans udgivelse, ville det, ifølge Andersen, være en kritik af forsøget på at

politisere en sportsbegivenhed i tiden op til olympiaden og dermed forsøge at ændre værtsland, da de, der politiserede debatten, ikke fandt Tyskland værdigt til at sørge for sådan en begivenhed på grund af landets nationale politik.

2.2 Danske udgivelser i nyere tid

Efter Emil Andersens udgivelse allerede kort efter olympiaden i 1936 har der i Danmark ikke været den store forskning i emnet olympiaden i Berlin 1936. Langt det meste af den danske litteratur, som enten ser på olympiaden i et dansk perspektiv, eller som bare er skrevet af danske forfattere, gør det i korte kapitler i større værker, som omhandler bredere emner, blandt andet den moderne olympiade som helhed, fra den første moderne olympiade i 1896 til nutidens olympiader, eller i værker omhandlende dansk idræt i 1930'erne og 1940'erne. Netop dette er tilfældet hos historikeren Hans Bonde, som i sine værker "Niels Bukh" og "Fodbold med fjenden" ser på olympiaden i 1936 fra et dansk perspektiv. Ud over Hans Bonde vil dette afsnit ligeledes se på Jørn Hansen, der i lighed med Hans Bonde er en af de danske forskere, der har forsket mest i de olympiske lege, og som faktisk har forsket i netop den danske holdning til olympiaden i 1936.

2.2.1 Jørn Hansen

Netop Jørn Hansen, der er professor ved Syddansk Universitet ved institut for Idræt og Biomekanik, har beskæftiget sig med den danske holdning til olympiaden i 1936 (sdu.dk A 02.11.15). Jørn Hansen har forsket bredt i de olympiske lege og med varierende fokus. Hansen har blandt andet udgivet forskningsartikler om legene i 1912 i Stockholm og om de tre olympiader i London i henholdsvis 1908, 1948 og 2012. Derudover har Hansen forsket i de mere kontroversielle, olympiske lege, blandt andet de samme olympiske lege, som dette speciale tager udgangspunkt i, nemlig legene i 1936 i Berlin. Denne olympiade har Hansen set på, primært som sammenligning med de andre, kontroversielle olympiader, såsom de olympiske lege i München i 1972 og Beijing i 2008. Fokus er blandt andet på propagandaen ved de forskellige lege, og hvordan værtsnationen har forsøgt at forføre resten af omverdenen ved hjælp af legene, samt hvordan der var en overvågning ved legene i forhold til at kunne kontrollere både atleter og tilskuere (sdu.dk B 02.11.15).

I bogen "The Nazi Olympics: Sports, Politics, and Appeasement in the 1930s", der er en antologi med beretninger om forskellige landes holdning til legene i 1936, yder Hansen et bidrag hertil.

Dette bidrag trækker på Hansens udgivelse i 1993, hvor han i en artikel for "Dansk Idrætshistorisk

Forening - Krop og Kultur" skrev artiklen "*Hellere en Sild uden Rogn end en Akilles, hvis Hjerne sidder i hans Albuer!*". Hansens mål med denne artikel er at finde ud af:

"Blev dansk deltagelse i Berlin 1936 overhovedet diskuteret, var der tale om en regulær boykotbevægelse, og hvilke grupperinger tegnede i givet fald denne bevægelse?"
(Hansen 1993: 119).

Denne artikel fokuserer altså på om der var en dansk diskussion, omkring hvorvidt Danmark skulle deltage i de olympiske lege i Berlin. Med en periode fra 1934-1937 ser Hansen på de forskellige diskussioner, der har været i forskellige aviser og fagblade. Denne artikel, der er den første af sin slags i Danmark, viser med udgangspunkt i såvel aviser som magasiner med baggrund i arbejderbevægelsen eller kultureliten samt idrætsmagasiner, hvorledes der ikke havde været den store diskussion i den periode og i de aviser og fagblade, som Hansen arbejdede med (Hansen 1993). Det er på baggrund af denne artikel fra 1993, at Hansen skriver sit bidrag til bogen "*The Nazi Olympics: Sports, Politics and Appeasement in the 1930s*". I sit bidrag til denne antologi har han skrevet kapitlet "*Denmark: Living with Reality*". I dette kapitel har Hansen samme fokus som i "*Hellere end Sild...*" og benytter sig af de samme kilder og samme felt, som i hans artikel fra 1993 (Hansen 2003). Dette felt er som nævnt 1934-1937, men i dette kapitel fra 2003 er det specielt med fokus på december 1935, hvor debatten blussede op i Danmark, grundet de konservatives formand John Christmas Møllers udtalelser om modstand mod legene at fokus er, samt et fokus på legene i august 1936, hvor Hansen ligeledes undersøger hvordan de forskellige medier reporterede om legene. Hansens konklusion lyder blandt andet:

"The boycott movement in Denmark had only a limited success. A few artists refused to participate in the Arts and Crafts competition and Hakoah's boycott resulted in the loss of only one or two wrestlers to the Games. [...] The boycott movement never amounted to much, but still it was an attempt that did credit to those involved at the time of 'The Pest over Europe'." (Hansen 2003: 206+207).

Ud over dette konkluderer Hansen i sin artikel, at det primært var venstrefløj, der var imod legene, mens aviser som Politiken og Berlingske Tidende havde meget samme udgangspunkt i forhold til legene, nemlig at disse ikke udtrykte en kritik overfor legene, hvilket var samme konklusion som i "*Hellere en Sild...*" (Hansen 1993). Det kan altså ses, at indeværende speciale i

høj grad kan anses som værende i forlængelse af disse artikler af Hansen, men dette speciale adskiller sig også fra artiklen, hvilket vil blive beskrevet afslutningsvist i indeværende kapitel.

2.2.2 Hans Bonde

Hans Bonde er historiker og professor ved Københavns Universitet, hvor nogle af hans specialer inden for hans forskningsområder er olympiadens historie, sport og international politik, sport og køn/maskulinitet og idrætsarkitektur (Ku.dk, 26.10.15). I to af Bondes udgivelser kan netop hans fokus på olympiadens historie og international politik ses. Det drejer sig om værkerne "Niels Bukh - Danmarks store ungdomsfører" og "Fodbold med fjenden". I begge af disse værker undersøger Hans Bonde et emne, der ikke direkte tager udgangspunkt i olympiaden i 1936, men alligevel ved hjælp af kapitler med fokus på netop olympiaden gør, at han kommer rundt om olympiaden i 1936 med et dansk perspektiv, hvor der også kommer fokus på det politiske, i modsætning til Emil Andersen i hans udgivelse. I Bondes udgivelse om Niels Bukh bliver det på det personlige plan, at sporten bliver påvirket af politikken, altså på et mikroniveau, mens det i "Fodbold med fjenden" mere er på et makroniveau, at Bonde, om end kort, kommer ind på de politiske aspekter i et dansk perspektiv i forhold til olympiaden i Berlin i 1936, hvilket vil blive belyst senere i dette afsnit.

Hans Bondes udgivelser om Niels Bukh er baseret på hans doktordisputats fra 2001, og netop hans politisk-ideologiske biografi om Niels Bukh er en publicering af hans disputats og udkom i 2001 i to bind. Den første under titlen "*Danmarks store ungdomsfører*", som omhandler perioden fra 1880-1939 og derfor vil være den, der vil blive taget udgangspunkt i i denne historiografi, da det er i denne periode, at olympiaden i Berlin foregår. Anden del, "*Ikaros fra Ollerup*", omhandler perioden fra 1940-1950 og er derfor rent periodemæssigt ikke relevant for denne undersøgelse. Da disputatsen fremfører argumenter for, at Bukh havde stærke bånd til højrefløjen, både før og under krigen, er det en kontroversiel udgivelse, hvilket også har gjort, at der var stor interesse for denne (Historie-online, 26.10.15). Bonde betegner selv sin disputats som en politisk-ideologisk biografi om Niels Bukh, og den kan siges at være dette, da Bonde søger at forklare Bukhs politiske ideologi, som Bonde mener at være rodfastet i radikalkonservatismen og fascismen/nazismen. Gennem en biografi om ham forsøger Bonde at forklare, hvordan denne politiske ideologi, kombineret med Bukhs indflydelse, har gjort ham til en af de vigtigste personligheder både inden og uden for Danmarks grænser, når det kommer til idrætspædagogikken (Bonde 2001). Grundet sin politiske ideologi skabte Bukh i løbet af 1930'erne et tilhørsforhold til Tyskland, og dette blev især forankret i idrætten med fokus på de kommende olympiske lege i 1936, som ledende medlemmer af Nazi-

partiet personligt inviterede Bukh til med henblik på, at hans gymnaster skulle fremvise to gymnastikopvisninger (Bonde 2001: 374f). Det er netop med fokus på de olympiske lege i 1936 og i perioden op til denne, at Bondes forskning skriver sig ind i samme emne som dette speciale. Bondes fokus på tiden op til olympiaden er dog ikke på omverdenens og den mulige, danske kritik af legene i Berlin, men derimod på kritikken af, hvorvidt Bukh skulle stå i spidsen for et mandligt såvel som et kvindeligt gymnasthold, da der var kritik af at Bukh også skulle stå for en kvindeligt hold (ibid.).

Det andet af Hans Bondes værker er udgivelsen "Fodbold med fjenden". Denne udgivelse har en ambition om at kortlægge, hvilken rolle idrætten spillede i det dansk-tyske samarbejde under den tyske besættelse af Danmark under Anden Verdenskrig (Bonde 2006). Dermed lægger udgivelsen op til at undersøge, om sport og politik var to størrelser, der kunne forenes, eller hvorvidt en separation af de to begreber havde konsekvenser for den måde, man valgte at føre politik på under besættelsen. Her viser Bondes undersøgelse, at:

"[...] idrætssamkvemmet var den mest omfattende form for kulturelt samarbejde samt DIF legitimerede sine handlinger gennem sloganet, at idræt er upolitisk, hvilket førte til, at DIF til enhver tid kunne retfærdiggøre sin ageren og til den stærkeste politisering af dansk idræt nogensinde." (Bonde 2006: 419)

Hermed kan det ses, at Bondes værk fokuserer på, hvorvidt politik havde indflydelse på datidens idræt – et fokus, som blandt andre Emil Andersen ikke havde med sin udgivelse tilbage i 1936. Dette kan også ses i Bondes kapitel om idræt i 1930'erne, som er et slags indledende kapitel til selve hovedtemaet i bogen, der som nævnt omhandler idrætssamkvemmet med den tyske besættelsesmagt. I dette kapitel beskriver Bonde, hvordan sport og politik – i modsætning til holdning hos Dansk Idræts Forbund – ikke er to adskilte begreber for nazistpartiet i Tyskland, hvorfor den tyske idræt i høj grad hang sammen med den nazistiske, politiske ideologi. Det kunne blandt andet ses inden for ungdomsidrætten, hvor al idræt skulle dyrkes i henholdsvis Hitler-Jugend eller Bund Deutscher Mädel (Bonde 2006: 36). Kapitlet bygger derudover på Bondes politisk-ideologiske biografi om Niels Bukh og refererer til denne i forbindelse med forholdet mellem Danmark og Tyskland i 1930'erne. I forhold til olympiaden i 1936 fortæller Bonde om, hvordan blandt andre Emil Andersen beskriver legene positivt. Det er dog ikke kun de positive aspekter ved legene, som Bonde ser på. Han forklarer ligeledes, hvordan der i tiden op til legene fra specielt kommunistisk side var stor modstand imod legene, og hvordan den jødiske idrætsforening Hakoah

beslattede sig for at boykotte legene, hvilket gjorde, at den danske sølvvinder fra olympiaden i Los Angeles i 1932, Abraham Kurland, ikke deltog i olympiaden i Berlin (Bonde 2006: 46).

Dermed kan det ses, at Hans Bonde i sine udgivelser ikke er bange for at inddrage politik til at skabe en forståelse af den danske idræt både i 1930'erne, men også under den tyske besættelse af Danmark. Derudover har Bonde også i sine udgivelser kort fokus på omverdenens kritik eller forståelse og accept af legene i 1936 og ser på dette i beskrivelsen af idrættens karakteristika i 1930'ernes Danmark.

Det kan altså ses, at der i nyere tid er blevet forsket en hel del i emner, der kan relatere sig til olympiaden i 1936. Fælles for alle disse danske udgivelser i nyere tid er, at de ikke er blege for at undersøge de politiske aspekter, og Hans Bonde kalder ligefrem sin biografi om Niels Bukh for værende en politisk-ideologisk biografi. Der er dermed meget lidt fokus på de sportslige begivenheder i de mere nutidige udgivelser, end vi så i Emil Andersens udgivelse fra 1936, hvor dette stort set var det eneste fokuspunkt i denne udgivelse.

2.3 Afrunding

Efter en gennemgang af historiografien inden for emnet 'de olympiske lege' kan det hurtigt ses, at den forskning, som indeværende speciale læner sig mest op ad, er Jørn Hansens bidrag "*Denmark: Living with Reality*" til antologien "*The Nazi Olympics: Sports, Politics, and Appeasement in the 1930s*", som bygger på hans artikel fra 1993: "*Hellere en Sild uden Rogn end en Akilles, hvis Hjerne sidder i hans albuer!*". Dette gør den, da disse forskningsartikler blandt andet tager udgangspunkt i artikler fra den skrevne presse i samme stil som indeværende speciale. Hvor Hansens forskningsartikler både ser på aviser, fagblade og idrætsblade, vil dette speciale dog udelukkende se på, hvordan de danske aviser udtrykker sig i tiden op til olympiaden og under denne. Hvor Hansen i sin artikel inddrager avis-artikler fra de danske aviser Social-Demokraten, Arbejderbladet, Politiken og Berlingske Tidende, vil dette speciale ud over disse supplere med aviserne Fyns Tidende og Jyllands-Posten, som beskrevet i metoden, for at give et bredere perspektiv på, hvordan de danske aviser dækkede og beskrev selve olympiaden samt tiden op til denne. Og netop angående tidsperioden eller feltet er der også en anden væsentlig forskel på Hansens artikel og indeværende speciale. I Hansens artikler er der fokus på perioden fra 1934-1937, men med størst opmærksomhed på henholdsvis december 1935, hvor de konservatives formand John Christmas Møller udtaler sig

negativt om de kommende lege i Berlin, og august 1936, hvor selve afholdelsen af legene i Berlin finder sted. Som beskrevet i metodeafsnittet vil dette speciale tage udgangspunkt i en anden periodisering, nemlig perioden 1931-1936, og i større grad end Hansen have fokus på ikke kun at afdække de to vigtige begivenheder i december 1935 og august 1936, men også have fokus på, hvad der skete i resten af perioden.

Dermed kan det ses, at indeværende speciale ikke blot er et forsøg på at udrette præcis identisk forskning som Jørn Hansen, men derimod forsøge at bidrage til at give flere input til Hansens forskning i henhold til avisernes rolle i perioden, både via et bredere udvalg af aviser, men også ved at se på en periode, som Hansen ikke har fokus på i sin forskning og dermed bidrage med mere viden på dette felt. Dette vil ske primært ved at se på perioden før 1934, og dermed undersøge hvorvidt der kan spores en forskel i avisernes dækning af den 11. olympiade før og efter Hitler kom til magten i 1933.

3.0 Berlin bliver tildelt den XI. Olympiade (April 1931-Januar 1933)

I løbet af foråret 1931 var der i den Internationale Olympiske Komité afstemning om, hvilken by der skulle afholde den 11. udgave af de olympiske lege. Valget faldt på Berlin foran Barcelona efter et længere forløb med hemmelige afstemninger. Dette mere indledende analysekapitel vil tage afsæt i netop tildelingen af Berlin som værtsby for den 11. olympiade og se på, hvordan specialets udvalgte aviser dækker selve tildelingen af værtsrollen til Berlin, men ligeledes på, hvorvidt den 11. olympiade er genstand for omtale i medierne i tiden frem til Adolf Hitlers magtovertagelse i januar 1933. Dermed vil dette første analysekapitel forsøge at finde svar på, i hvor høj grad der fandtes en nyhedsværdi i tildelingen af Berlin til at være vært for den 11. olympiade.

3.1 Den 28. årlige olympiske kongres

Det var i IOC besluttet, at den 28. olympiske kongres skulle danne rammen om en afstemning, hvor det skulle besluttes, hvilken by der skulle tildeles den 11. udgave af de olympiske lege. Flere af repræsentanterne fra de forskellige nationale, olympiske komitéer havde taget turen til Barcelona for at deltage i denne afgørende kongres, der løb af stablen i weekenden den 25.-26. april 1931. Allerede inden mødet havde de forskellige repræsentanter kunnet begynde deres overvejelser om, hvor de ville placere deres stemme, da det allerede var kendt, at byerne Barcelona, Berlin, Budapest og Rom alle var interesserede i at blive tildelt den prestigefyldte rolle som værtsby for den 11. olympiade. På den første dag, var de forskellige repræsentanter blevet taget imod af præsidenten for IOC Grev Henri de Baillet-Latour og havde diskuteret emner såsom deltagelse af kvinder i de fremtidige olympiske lege, og hvilke sportsgrene der skulle konkurreres i ved den 10. Olympiade i Los Angeles i 1932. Det var først på kongressens anden dag, at afstemningen om, hvilken by der skulle være vært for den 11. olympiade i 1936, skulle finde sted (Internationale Olympiske Komité 1931: 14f, 10.10.15).

Inden afstemningen blev afholdt, havde repræsentanterne fra de fire mulige værtsbyer mulighed for at komme med en sidste bemærkning, inden afstemningen skulle finde sted. De italienske repræsentanter General Montu og Grev Bonacossa meddelte her, at de trak Roms kandidatur tilbage i håbet om, at de ved en senere afstemning ville blive tildelt værtsrollen. Den rumænske repræsentant Hr. de Muzsa meddelte, at han mente, at den 11. olympiade skulle tildeles Berlin frem for hans egen by Budapest. Dette blev gjort med samme forhåbning som hos repræsentanterne fra

Italien, nemlig at Budapest og Rumænien derved havde bedre mulighed for at blive tildelt værtsrollen for de olympiske lege i fremtiden. Dermed var der kun Barcelona og Berlin tilbage. Begge repræsentanter fra de to byer, henholdsvis Greven af Valledellano fra Spanien og Dr. Lewald fra Tyskland, argumenterede for deres egen kandidat, og dermed var der blot tilbage for de fremmødte repræsentanter at stemme om, hvorvidt de mente, at olympiaden skulle tildeles Barcelona eller Berlin (ibid.).

Grundet det lave antal af fremmødte repræsentanter til kongressen blev det dog besluttet at udskyde beslutningen, så de fraværende repræsentanter ligeledes havde mulighed for at have medbestemmelse over tildelingen. De fremmødte repræsentanter afgav deres stemmer, og disse blev ligesom de allerede modtagne stemmer med posten, samlet og fragtet til IOC's hovedkontor i Lausanne i Schweiz, hvor de ville afvente de resterende repræsentanternes stemmer. For at der ikke skulle gå alt for lang tid, blev det dog besluttet, at de fraværende repræsentanter skulle afgive deres stemmer via telegram og sendes direkte til Lausanne for en hurtigere ekspedering af beslutningen (ibid.). Under opsyn af blandt andet vicepræsidenten for IOC, Baron Godefroy de Blonay, blev stemmerne talt op den 13. maj 1931. Optællingen viste, at ud af de 67 stemmer var 19 afgivet ved selve konferencen i Barcelona i weekenden 25.-26. april, mens 40 stemmer var sendt med telegram, og 8 stemmer ikke var blevet afgivet. Dermed var der 59 stemmer at kæmpe om for de to kandidater. Optællingen viste, at en stor majoritet af repræsentanterne foretrak Berlin som værtsby for den 11. olympiade med hele 43 stemmer mod Barcelonas 16 stemmer. Dermed var det besluttet, at den 11. olympiade i 1936 skulle afholdes i Berlin. Den tyske olympiske komité besluttede derudover også at udnytte retten ved at have vundet værtskabet til de olympiske lege til også at afholde den fjerde udgave af de olympiske vinterlege i vinteren 1936 (ibid.). Ved tildelingen af Berlin som værtsby og Tyskland som værtsnation for olympiaden i 1936 blev der ikke fra IOC givet nogen årsag til, hvorfor det netop var denne by, der blev valgt frem for Barcelona. Det kan selvfølgelig i sig selv være svært at udtale sig om, da der i virkeligheden kan være 43 forskellige årsager til, hvorfor hver enkelt af de forskellige repræsentanter valgte at stemme på netop Berlin. Tildelingen af Berlin som værtsby er dog senere blevet tolket blandt forskellige historikere som en accept af Tyskland som en del af den vestlige verden igen efter at have været i skammekrogen i lang tid, grundet landets engagement i Den Første Verdenskrig og den senere fred i Versailles, hvor skylden blev lagt på netop Tysklands skuldre (Hansen 2004: 52). Men ved netop at tildele Tyskland legene viste resten af verden altså, at dette nu kunne blive lagt bag sig og være fortid, mens fremtiden skulle byde på et fredeligt Europa med Tyskland som en del af dette.

3.2 Den danske presses dækning af Berlins tildeling som værtsby

De danske aviser, som er medtaget i indeværende speciale, har overordnet set ikke det store fokus på annonceringen af Berlin som værtsby for de Olympiske Lege i 1936. Dette kan blandt andet være på grund af den noget utraditionelle måde, hvorved afstemningen fandt sted, som redegjort for i foregående afsnit. Dette kan have været med til at fjerne fokus i medierne for uddelingen, da denne ikke kom på kongressen som forventet, men derimod senere ved en almindelig optælling, som muligvis ikke har haft særlig meget mediefokus.

I de danske aviser er det de aviser med tilknytning til Konservative, altså Jyllands-Posten og Berlingske Tidende, som har fokus på tildelingen, mens alle andre aviser ikke nævner tildelingen overhovedet. Tildelingen af olympiaden i 1936 bliver første gang nævnt i Jyllands-Posten den 28. april 1931 i en mindre notits, hvor avisen skriver:

"De delegerede ved det internationale olympiske Møde har stemt om, hvor de olympiske Lege i 1936 skal afholdes. Resultatet holdes hemmeligt, idet man endnu afventer, at nogle telegrafiske Afstemninger skal indløbe. Det forlyder imidlertid, at Legene vil blive henlagt til Berlin." (Jyllands-Posten 28.04.31: 3).

Hermed kan det ses, at allerede kort tid efter, at den olympiske kongres i Barcelona har fundet sted, har rygten spredt sig om, at det sandsynligvis bliver Berlin, der løber med værtsrollen for den 11. olympiade. Eftersom at Jyllands-Posten ikke udkom den 27. april, kan det siges, at nyheden om afstemningen er i avisen forholdsvis hurtigt, selv om datoen fortæller, at det er to dage efter. På trods af at nyheden kun bliver bragt i en kort notits, må det alligevel have været anset for en forholdsvis vigtig nyhed, da man vælger at bringe en nyhed, som for det første ikke er sikker, eftersom at stemmerne blev holdt hemmelige frem til den sidste optælling, som først fandt sted den 13. maj. For det andet bringer Jyllands-Posten som en af de eneste nyheden om tildelingen af legene, hvilket er en nyhed, mange af de andre aviser ikke forholder sig til. Dermed kan det ses, ved at Jyllands-Posten bringer denne nyhed, må den for Jyllands-Postens redaktions synspunkt i hvert fald være vigtig nok til at medbringe i avisen, i modsætning til mange af de andre aviser i undersøgelsen.

Som beskrevet er Jyllands-Posten ikke den eneste avis, der melder om tildelingen af olympiaden til Berlin. Den anden avis, der også vælger at bringe nyheden om, at Berlin er blevet tildelt legene i 1936, er den anden avis i denne undersøgelse med tilknytning til de Konservative. Dette speciale tager, som beskrevet tidligere, udgangspunkt i selve avisen Berlingske Tidende, men da denne nyhed bliver trykt, findes den kun i Berlingske Tidendes aftenudgave og ikke i avisens normale morgenavis, der er genstand for denne undersøgelse. Nyheden blev trykt i aftenudgaven den 13. maj 1931, altså samme dag som den Internationale Olympiske Komité foretager optællingen af alle stemmerne i Lausanne og bliver altså ikke bragt dagen efter den 14. maj i Berlingske Tidendes morgenavis. Dette kan muligvis skyldes, at redaktionen på Berlingske Tidende ikke mener, at nyheden har nok nyhedsværdi til at blive trykt af to omgange både om aftenen den 13. maj og om morgenen den 14. maj. Eller muligvis mente redaktionen, at ved at bringe nyheden den 13. maj, var denne bragt og dermed ikke haft denne nyhed i tankerne ved planlægningen af udgivelsen af morgenavisen den 14. maj. Ikke desto mindre er det for at give de bedste muligheder for analysen blevet besluttet at medtage artiklen i dette speciale på trods af, at denne ikke findes i morgenudgaven, som er grundlaget for specialets undersøgelse, men derimod i aftenudgaven, som ikke har ligget til grund for en nærmere undersøgelse i resten af perioden fra specialets tidsramme fra 1931-1936. Dette er blandt andet gjort, eftersom avisen for det første går ind under Berlingske Tidendes aviser, for det andet da kildematerialet i dette analysekapitel er meget tynd, er det blevet valgt at medtage denne éne avisartikel i undersøgelsen fra Berlingske Tidendes aftenudgave og for det tredje er denne artikel den eneste i de valgte aviser i specialets undersøgelse, der rent faktisk bringer nyheden om, at det er bekræftet, at olympiaden i 1936 er blevet tildelt til Berlin. Denne artikel er i modsætning til artiklen fra Jyllands-Posten ikke fra tiden lige efter den olympiske kongres i april, men derimod fra samme dag, som den endelige optælling finder sted i Schweiz i maj 1931. Under overskriften "*Olympiske Lege i Berlin 1936*" skriver Berlingske Tidendes aftenudgave:

"Den olympiske Komité er i disse Dage samlet i Genève for at træffe Bestemmelse om, hvor de olympiske Lege skal afholdes i 1936. Afstemningen herom er begyndt, og der synes ikke længere at være Tvivl om, at Berlin vil blive foretrukket." (Berlingske Tidende Aften 13.05.31: 6)

Som det kan ses af længden på nyheden, er denne nyhed i Berlingske Tidendes aftenudgave, i samme stil som artiklen i Jyllands-Posten, meget kort. Derudover er der i artiklen også nogle

uoverensstemmelser rent faktisk i forhold til, hvad der står i den Internationale Olympiske Komité's eget, officielle nyhedsbrev. I artiklen fra Berlingske Tidendes aftenudgave står der både, at komitéen er samlet i Geneve, og at afstemningen er begyndt. Dette er dog lidt i modsætning til, hvad der står i det officielle nyhedsbrev fra den Internationale Olympiske Komité, hvor der står, at optælling af stemmerne foregår i Lausanne, og derudover har afstemningen allerede været afholdt over to omgange, som beskrevet tidligere i kapitlet, nemlig ved kongressen i april, hvor de fremmødte repræsentanter stemte, og i perioden frem til den 13. maj, hvor de resterende stemmeberettigede kunne stemme ved telegram (Internationale Olympiske Komité 1931: 15, 10.10.15). På trods af disse faktuelle misforståelser er dette dog en vigtig artikel, da denne er den eneste blandt de undersøgte aviser, der bringer den konkrete og bekræftede nyhed om, at den 11. olympiade i 1936 er blevet tildelt Tyskland og Berlin. Den eneste anden artikel, der nærmer sig denne, er artiklen fra Jyllands-Posten fra den 28. april 1931, der som beskrevet bringer nyheden om Berlins formodede tildeling, kort efter afholdelsen af den olympiske kongres. Dermed bringer artiklen i Jyllands-Posten ikke den bekræftede nyhed, men derimod gisninger om, at Berlin er favorit til at blive værtsby. Det interessante er, at Jyllands-Posten ikke bringer en nyhed efter den endelige bekræftelse den 13. maj 1931. Om denne nyhed ikke bliver bragt, fordi de føler, at de allerede har bragt nyheden den 28. april, eller fordi de ikke finder, at nyheden har nok værdi til at komme i avisen, kan være svært at sige. Det må dog formodes, at Jyllands-Postens redaktion ikke har valgt at bringe denne bekræftede nyhed, da de allerede føler, at de har bragt nyheden tidligere.

Men hvordan kan det være, at det kun er de to danske aviser med tilknytning til de Konservative, som bringer nyheden om Berlins tildeling som værtsby for den 11. olympiade? Har der muligvis været andre agendaer, som har haft betydning for, hvorfor de andre danske aviser i denne undersøgelse har valgt ikke at bringe nyheden om den Internationale Olympiske Komité's valg af Berlin, eller bunder det bare i, at disse aviser mener, at denne nyhed ikke har nok nyhedsværdi til at blive bragt?

3.3 Den manglende dækning af Berlins tildeling som værtsby

En af årsager til, at de resterende aviser i dette speciale ikke bringer nyheden om Berlins tildeling af olympiaden, kan muligvis være grundet den større differentiering mellem arbejdersport og den såkaldte borgerlige sport, som fandtes i 1930'erne. Dette var en tid, hvor de politiske agendaer fra

arbejderpartierne også influerede sporten i en sådan grad, at der parallelt med de allerede eksisterende sportsforbund blev oprettet arbejderforbund, som havde til sinde at samle arbejderne i disse forbund, hvorved at idrætssamkvemmet for denne gruppe af mennesker betød, at de dyrkede idræt sammen med politisk ligesindede. Dansk Arbejder Idrætsforbund (DAI) blev oprettet som den store paraplyorganisation, der i samme stil som Dansk Idræts Forbund havde de forskellige sportsgrenes forbund under sig. Derudover var DAI ansvarlig for at melde arbejdersportsudøvere til de olympiske lege for arbejdere, i samme stil som Danmarks Olympiske Komité (DOK) meldte de danske udøvere til de 'borgerlige olympiske lege', som arbejderbevægelsen kaldte denne (Social-Demokraten 13.05.31: 10).

De to danske aviser i specialets undersøgelse, der primært dækkede arbejdersporten i Danmark, var Arbejderbladet og Social-Demokraten. Ud over disse dækkede Politiken også til dels arbejdersporten, men slet ikke lige så intensivt, som både Social-Demokraten og specielt Arbejderbladet gjorde. Netop disse avisers fokus på arbejdersporten og ikke den brede såkaldte borgerlige sport kan muligvis være en af årsagerne til, at der i disse aviser ikke bliver reporteret om tildelingen af værtsrollen til Berlin. I Social-Demokraten findes der i dagene efter den årlige olympiske kongres i april, såvel som efter den officielle tildeling af olympiaden i 1936 til Berlin i maj 1931, ikke nogen nyheder om dette. Derimod er der både på dagen for den olympiske kongres og på dagen for den officielle tildeling af Berlin nyheder i Social-Demokraten om en anden olympiade, nemlig arbejder-olympiaden. I avisens sportssektion er der samme dag, som IOC's repræsentanter skulle stemme i Barcelona den 26. april 1931 ikke bare én, men to artikler, som omhandler arbejder-olympiaden. Under overskriften "*De danske Arbejderidrætsmænd til Wien*", skrives der blandt andet, at "*Den danske sportsdelegation til Arbejder-Olympiaden i Wien menes at ville omfatte Fodbold, Boksning, Brydning og Tennis[...]*." (Social-Demokraten 26.04.31: 12) Ud over denne artikel om de danske udøvere bringer avisen ligeledes en artikel, som beskriver programmet for olympiaden og beskriver, hvordan "*I skarer på titusinder vil arbejderidrætsmændene drage til Wien [...] Denne Dag lover altså at blive en enestående Festlighed.*" (Social-Demokraten 26.04.31: 12). Der kan altså ikke være nogen tvivl om, hvilken olympiade Social-Demokraten anser for værende den vigtigste, hvilket også kun bestyrkes, da avisen ikke bringer nogen nyheder, da tildelingen af værtskabet bliver officielt i maj 1931, men i stedet bringer endnu en artikel om arbejder-olympiaden og om de forskellige discipliner, der skal dystes i ved arbejder-olympiaden i Wien (Social-Demokraten 13.05.31: 10). Det kan muligvis tænkes, at valget af disse nyheder, på dagene hvor IOC's kongres finder sted og på dagen for den

officielle tildeling af Berlin som værtsby for olympiaden, er blevet bragt netop for at fjerne fokus for den såkaldte borgerlige olympiade og dermed sørge for, at fokus forbliver på arbejderolympiaden. Det samme mønster kan spores hos Arbejderbladet. I denne avis bliver der heller ikke bragt nyheder om IOC's årlige kongres eller tildelingen af den 11. olympiade til Berlin. I modsætning til Social-Demokraten er Arbejderbladet dog ikke lige så interesseret i arbejderolympiaden, som de betegner som de socialfascistiske sportslederes socialdemokratiske olympiade (Arbejderbladet 29.05.31: 8). Dermed kan det ses, at på trods af at de to aviser fra den politiske venstrefløj ikke er helt enige om, hvad der er det bedste alternativ til IOC's olympiade, så er de dog enige om, at denne olympiade ikke har nyhedsværdi for deres læsere, eftersom at de henvender sig til andre, der ikke vil støtte eller ikke finder den såkaldte borgerlige olympiade interessant.

Et andet eksempel på Arbejderbladets fravalg over for det, avisen betegner som den borgerlige olympiade, kan findes i løbet af august måned 1932. Det var i denne måned, at den 10. olympiade fandt sted i Los Angeles, men det kunne ikke ses hos Arbejderbladet. I denne avis var fokus derimod på den Nordiske Spartakiade, der var et idrætsstævne for "*Arbejder-Sportfolk*" (Arbejderbladet 02.08.32-12.08.32). I denne periode er der i avisen ikke en eneste artikel om olympiaden i Los Angeles. Derimod fik den Nordiske Spartakiade en masse omtale. Dette er endnu et eksempel, der viser en mulig årsag til, hvorfor aviserne på venstrefløjen ikke reporterede om Berlins tildeling af den 11. olympiade. Det forklarer dog ikke, hvorfor de resterende aviser i specialets undersøgelse, Fyens Tidende og Politiken, heller ikke skriver noget om tildelingen af værtsrollen til Berlin. En af årsagerne til dette skal muligvis findes med afsæt i den 10. olympiade i Los Angeles. Da tildelingen af den 11. olympiade finder sted, er der cirka et år til, at den 10. olympiade skal afholdes i Los Angeles i 1932. Netop dette tidsperspektiv kan have været en af årsagerne til, hvorfor aviserne Fyens Tidende og Politiken ikke valgt at bringe nyheden, da disse aviser muligvis ikke har fundet denne nyhed relevant, da der på tildelingens tidspunkt var over 5 år til, at olympiaden overhovedet skulle afholdes i Berlin. Samtidig var der kun et år til, at den 10. olympiade skulle afholdes i Los Angeles. Dermed var det muligvis denne olympiade, der var fokus på hos aviserne, når det kom til udvælgelsen af nyheder.

3.4 Afrunding

Med tildelingen af den 11. olympiade til Tyskland og Berlin inviterede man ligeledes landet tilbage til det gode selskab rent sportsligt efter at have været uden for siden afslutningen på Første Verdenskrig. Dette var dog ikke en begivenhed, som de danske aviser, der undersøges i indeværende speciale, i særlig høj grad valgte at berette om i deres aviser. Dette blev kun gjort i de to aviser Jyllands-Posten og Berlingske Tidende, dog i sidstnævntes aftenudgave. Om dette hænger sammen med, at disse aviser havde en tilknytning til de Konservative, kan være svært at sige med sikkerhed, men det er dog sandsynligt, at det har spillet ind, at aviserne grundet deres konservative holdninger er langt mere positive over for denne olympiade, end det var tilfældet for aviserne, der var knyttet til den politiske venstrefløj. Disse, Arbejderbladet og Social-Demokraten, nævner ikke IOC's olympiade, som de ligeledes betegner som den borgerlige olympiade, men har i langt højere grad fokus på arbejderidrætten med henholdsvis arbejder-olympiaden og den Nordiske Spartaikade som fokuspunkter. Sidst, men ikke mindst, kan tiden, hvor Berlin bliver tildelt olympiaden, også have spillet ind på, hvorfor aviserne ikke bragte meget om denne begivenhed. Dette kan skyldes, at der ved tildelingen var over fem år, til olympiaden skulle finde sted, og at den 10. olympiade i Los Angeles skulle finde sted i mellem tiden, hvorfor denne olympiade muligvis har været fokuspunktet for avisernes interesse i stedet for olympiaden i Berlin.

Tendensen til, at der ikke bliver skrevet om den 11. olympiade i Berlin i perioden fra 1931-1933, er ikke kun enestående for selve tildelingen af Berlin som værtsby. Det er en tendens, der kan spores i hele denne periode, hvor det ikke er olympiaden i 1936, der er i fokus, men derimod den næstkommende olympiade i Los Angeles i 1932, der får avisernes opmærksomhed, da der på dette tidspunkt endnu ikke var nogen kontroverser over olympiaden i Berlin. Netop de begyndende kontroverser er et af de emner, der vil blive set på i næste kapitel, som tager sit udgangspunkt i Adolf Hitlers tiltrædelse som rigskansler i Tyskland og den dermed stigende hetz mod den jødiske befolkning i landet, hvilket kunne være en katalysator for en mulig debat om olympiaden.

4.0 Hitler overtager magten i Tyskland (Januar 1933-September 1935)

Den 30. januar 1933 er på flere forskellige måder en historisk dag såvel i Danmarkshistorien som i verdenshistorien. I Danmark er den 30. januar 1933 gået over i historien på grund af det forlig, der fandt sted i Thorvald Staunings lejlighed på Kanslergade i København og senere hen er blevet kendt som Kanslergadeforliget. Dette økonomiske forlig i dansk politik beviste, hvordan de politiske og demokratiske processer i Danmark fungerede efter bedste evne (Danmarkshistorien A, 25.01.16). I verdenshistorien er den 30. januar 1933 dog blevet kendt af andre årsager end Kanslergadeforliget. Det er denne dato, at Adolf Hitler overtager magten i Tyskland efter lang tid med politiske uroligheder. Med Adolf Hitler ved roret blev der hurtigt formet nye love, der havde til hensigt at marginalisere den jødiske del af befolkningen, hvilket hurtigt gjorde Hitler berygtet rundt om i verden. Disse love inkluderede blandt andet, at jøder ikke måtte være medlem af samme klubber som almindelige tyskere og gjorde dermed også, at de ikke kunne konkurrere og træne på samme vilkår som andre idrætsudøvere i landet (Large 2007: 84f). Det er blandt andet dette fokus på marginaliseringen af de tyske jøder, der i denne periode blev katalysator for den begyndende debat, nationalt såvel som internationalt, om hvorvidt, at en olympiade i Tyskland ville være forsvarligt både af politiske og sportslige årsager.

4.1 Hitler tager olympiaden til sig

Efter Adolf Hitler overtog Rigskanslerposten i januar 1933, var der stor tvivl, om hvilken holdning han havde til olympiaden (Hilton 2007: 22f). Var det spild af penge i hans optik, eller ville han anse legene for en stor mulighed for Tyskland til at markere sig over for resten af verden og vise, at Tyskland igen var tilbage blandt de mest magtfulde nationer i verden? Kort efter at Hitler var kommet til magten, havde han en samtale med sin propagandaminister Joseph Goebbels. Her fremførte Hitler sine synspunkter for, hvorfor han ikke mente, at de olympiske lege overhovedet var besværet værd i forhold til, hvad partiet og landet ville kunne få ud af denne investering. Han spurgte derfor Goebbels, hvad han mente om, at Tyskland frasagde sig at afholde såvel vinterlegene og de olympiske lege i 1936. Til dette svarede Goebbels, at han mente, at netop en olympiade ville kunne være en begivenhed, der havde potentiale til at kunne have indflydelse på, hvordan resten af verden i fremtiden ville se på Tyskland (ibid.). På dette møde med Goebbels blev Hitler dermed

overbevist om, at afholdelsen af den 11. olympiade ville kunne gavne Tyskland. Dermed kunne forskellige rygter om en eventuel henlæggelse af olympiaden dementeres:

"I Anledning af Rygter om, at de olympiske Lege i 1936 ikke skulde afholdes i Berlin, som det var blevet bestemt, men i Rom, har Gøteborg Handels- og Sjöfartstidning ved Henvendelse til de olympiske Leges Organisations-Bureau i Berlin erfare, at disse Rygter er urigtige. Legene vil ubetinget blive afholdt i Berlin og Rigspræsident v. Hindenburg har paataget sig Præsidenthvervet for den 11. Olympiade." (Berlingske Tidende 16.03.33: 6)

Det kan altså ses, at der i offentligheden ligeledes har eksisteret en tvivl om, hvorvidt at den 11. olympiade stadig ville blive afholdt i Berlin, efter at Hitler kom til magten i januar 1933. Denne usikkerhed har udviklet sig til diverse rygter og gisninger om, at olympiaden ville blive henlagt til Rom, der også var en af de byer, der var med i løbet om at blive værtsby for olympiaden i 1936. Dette viser, at der har været en interesse i medierne for, hvor olympiaden skulle afholdes, hvilket Berlingske Tidende mener at kunne give svaret på den 16. marts 1933: Nemlig i Berlin. Bare dagen efter skriver Politiken i artiklen "*Hitlers Interesse for Olympiaden*", at Hitler havde afholdt et møde med formanden for den organisationskomité, der skulle sørge for planlægningen af legene, den tidligere statssekretær Dr. Theodor Lewald, og overborgmesteren i Berlin Heinrich Sahn. Ud over at mødet blev brugt til den indledende planlægningen af olympiaden, blev mødet ligeledes benyttet til at komme med et officielt dementi af de rygter, der florerede om en mulig henlæggelse af legene:

"Rigskansleren dementerede i sit svar Rygterne om en eventuel Henlægning af de olympiske Lege til Rom ved at betegne Sporten som et uundværligt Middel til den Ungdoms Dygtiggørelse og udtalte levende Interesse for Olympiaden" (Politiken 17.03.33: 8).

Med rigskansleren Hitlers udtalelser kunne der dermed ikke længere herske nogen tvivl om, hvorvidt Tyskland havde tænkt sig at stå for afholdelsen af den 11. olympiade. Hitlers møde med Lewald er senere af historikere blevet betegnet som det afgørende møde, hvor Hitler for alvor gav startskuddet til organisationskomitéen (Hilton 2007: 23ff).

Selvom der nu ikke længere kunne herske nogen tvivl om, hvorvidt tyskerne havde intentioner om at afholde den 11. olympiade, så var der alligevel en hel del tvivlsspørgsmål, der begyndte at florere. Disse var primært knyttet til Nazi-Tysklands love vedrørende den jødiske befolkning.

Blandt andet loven om, at jøderne var udelukket for alle idrætsklubber og dermed ikke havde samme mulighed for at forberede sig til olympiaden (hvis de da overhovedet ville få tilladelse til at stille op, hvilket der også var tvivl om i udlandet), fik primært den amerikanske atletikforening til at sætte spørgsmålstegn ved, hvorvidt en olympiade i Berlin overhovedet kunne forsvares, og om en olympiade i Tyskland ikke ville stride imod de Olympiske værdier (ibid.). Netop dette spørgsmål blev der taget hånd om ved IOC's årlige kongres i juni 1933. Ved dette møde skulle præsidenten for den tyske organisationskomité, Dr. Lewald, redegøre for, hvorvidt tyskerne ville værne om de olympiske værdier og tillade jøderne mulighed for at deltage ved olympiaden. Til det lød svaret: "*As a principle German Jews shall not be excluded from German teams at the games om the XIth Olympiad.*" (Internationale Olympiske Komité 1933: 8f, 13.11.15). Dermed blev det også stadfæstet i IOC, at Berlin skulle være værtsby for den 11. olympiade. I modsætning til nyheden i 1931 om, at Berlin var blevet valgt til værtsby, hvor det kun var de aviser med tilknytning til de Konservative, der bragte nyheden, blev nyheden i juni 1933 om, at det endelig var bekræftet, at Berlin beholdt værtsrollen, bragt meget bredere i de danske medier. Aviser med tilknytning til begge politiske fløje bragte nyheden. Blandt andet Social-Demokraten skrev, at komitéen har besluttet, "*... at de næste olympiske Lege efter den oprindelige Bestemmelse skal finde Sted i Berlin.*" (Social-Demokraten 08.06.33: 8), og der bliver lagt vægt på, at dette skyldes, at den kan afholdes i den olympiske ånd. I Politikens dækning af kongressen er der fokus på debatten om, at amatørismen kan vedblive, og med en kort bemærkning nederst i artiklen skrives der, "*... at der ikke længere bestaar nogen som helst Tvivl om, at de olympiske Lege i 1936 vil blive afholdt i Berlin.*" (Politiken 08.06.33: 12). Men det var ikke kun i aviserne med tilknytning til regeringspartierne, der skrev om denne nyhed – både Fyns Tidende og Jyllands-Posten bragte nyheden. I såvel Fyns Tidende som i Jyllands-Posten er ordlyden meget i samme tråd som i Social-Demokraten, hvor der også er fokus på, at olympiaden vil kunne blive afholdt i den olympiske ånd (Fyns Tidende 08.06.33: 8)(Jyllands-Posten 09.06.33: 3). Det kan altså ses, at denne nyhed bliver bragt i langt større omfang end den oprindelige nyhed om tildelingen i 1931. Om dette skyldes, at Tyskland nu ledes af Hitler og dermed er blevet et mere interessant land for aviserne og bringe historier fra, kan være svært at sige, men det står dog klart, at olympiaden i Berlin og tvivlen herom er blevet et tema for aviserne i denne undersøgelse.

4.2 Niels Bukh gør sig bemærket

Det var dog ikke kun bekræftelsen af Berlin som værtsby, som aviserne havde interesse for i tiden efter, at Hitler kom til magten i Tyskland, også Niels Bukh blev omdrejningspunkt for avisernes interesse. Niels Bukh var i 1930'erne en af de største idrætspersonligheder i Danmark, og der kan argumenteres for, at han muligvis var den største. Årsagen til, at Bukh var så kendt, var, at han ledede en gymnastikhøjskole i Ollerup på Fyn, som var blevet kendt langt ud over Danmarks grænser for den dygtighed og disciplin, der fandtes på denne. Det gjorde blandt andet, at Bukh og hans gymnastikhold blev inviteret til udlandet for at lave opvisninger, og i perioder var han endda på lange turneer rundt om i Europa for at vise, hvad hans gymnastikhold kunne. Der var ligeledes planer om, at Bukh og hans gymnastikhold skulle lave opvisninger til olympiaden i 1936 (Bonde 2001: 363ff). Dermed var Bukh en af de få idrætseksportsucceser, som Danmark havde, hvilket ligeledes gjorde, at han fik spaltepads i de danske aviser for sine bedrifter.

Netop masser af spaltepads skulle Niels Bukh få i løbet af oktober måned 1933. Den 20. oktober 1933 var han på forsiden af Social-Demokraten under overskriften "*Niels Bukh ville være Hitler - for Spøg!*". Efter en opvisning i Berling for en lærerforening beskriver Social-Demokraten, hvordan Bukh i en tale af foreningens formand bliver citeret for at have ytret:

"... at hvis han havde været 20 Aar yngre, vilde han havde ønsket at indtage den Stilling, som Hitler indtager i Tyskland, og være en Hitler for Danmark, men nu var han blevet for gammel til det." (Social-Demokraten 20.10.33: 1).

Denne udtalelse konfronterer avisen Bukh med, men han affejer denne som have været en henkastet bemærkning, en spøg, som han sagde til formanden og ikke havde forventet ville blive citeret. I samme ombæring gør han også meget ud af, at foreningen udbragte et leve for Danmark og Kongen og desuden spillede "Kong Christian Stod" (ibid.). Dette er dog ikke enden på Social-Demokratens historie om Bukh, og dagen efter bringer de endnu engang Bukh på forsiden, som blandt andet lyder "*Manden fra Ollerup længes efter en dansk Hitler. - Det var alligevel ingen spøg.*" (Social-Demokraten 21.10.33: 1). I denne artikel henviser Social-Demokraten til et interview, Bukh har lavet med Berlingske Tidende, efter han havde snakket med Social-Demokraten dagen forinden. I dette interview med Berlingske Tidende, som Social-Demokraten bringer uddrag af, bliver Bukh spurgt til sin holdning om, hvorvidt vi har det for godt i Danmark og trænger til en opstramning. Denne holdning bekræfter Bukh at have, hvortil han uddyber: "*Da Social-Demokraten ringede til*

mig, havde jeg ikke tænkt nærmere over det. Men nu har jeg haft Tid til at overveje det hele nærmere og mine sidste Udtalelser kan jeg godkende." (Social-Demokraten 21.10.33: 3). Det er altså med henvisning til dette citat, at Social-Demokraten kører historien om, at Bukh alligevel gerne så sig selv som Danmarks svar på Hitler, hvis bare han havde været tyve år yngre. Artiklen afsluttes med en undren over, hvorfor Bukh kritiserer den stat, som han selv nyder godt af, qua den understøttelse, han modtager fra staten. Netop understøttelsen, som Bukh modtager fra staten, er fokuspunktet i en artikel fra Berlingske Tidende, som kommer den 22. oktober. I denne angribes Bukh i skarpe vendinger af formanden for den Socialdemokratiske rigsdagsgruppe, Alsing Andersen, der på baggrund af Bukhs udtalelser kalder ham 'blåøjet naiv' og 'barnlig letsindig' og samtidig mener, at der er grund til at nedlægge protest, at Bukh har opnået "... at gøre sig latterlig og at udnævne sig selv til en typisk Repræsentant for det, Tyskerne kalder 'die dummen Dänen'." (Berlingske Tidende 22.10.33: 6). Denne udtalelse giver Bukh ikke meget for og svarer tilbage, at:

"En Mand har vel lov til at have sin Mening ... Naar jeg efter mine Evner har sat mig ind i Hitlers tankegang og ind i det tyske Folks aandelige og timelige Situation af i dag, saa kan vel ingen forbyde mig at være begejstret, hvis jeg finder, at der er Grund til en saadan Begejstring. Man maa vel have Lov til at glæde sig, naar man endelige møder en Storpolitiker, som arbejder efter Idealer, vi andre gerne vil tro paa. Den Slags Tilfælde indtræffer jo ikke alt for ofte." (Berlingske Tidende 22.10.33: 6).

Med denne udtalelse bekræfter Bukh altså sit syn på Nazismen og på Tyskland, hvilket han dog ikke frygter vil være med til at fjerne statens understøttelse til hans højskole. Netop understøttelsen er dog heller ikke noget, undervisningsministeren Frederik Borgbjerg regner med vil blive fjernet på grund af sådan en udtalelse, da han er tilhænger af åndelig frihed, og at Bukh ikke har modtaget støttet på grund af sine politiske holdninger, men på grund af sine evner og sin dygtighed (ibid.).

Som det kan ses af denne gennemgang af nyhedsstrømmen omkring Niels Bukhs udtalelser, er det altså primært Social-Demokraten og Berlingske Tidende, der dækker denne historie. Politiken dækker den også, hvilket vil blive belyst senere i afsnittet. Så for disse aviser er dette altså en væsentlig historie at fortælle, at forstanderen for den kendte højskole i Ollerup, som har planer og ambitioner om at lave fremvisninger ved olympiaden i 1936, erklærer sig enig med styret i Tyskland, som der har været så meget virak omkring. Det er dog ikke alle aviser i denne undersøgelse, som retter det kritiske blik mod Bukh og hans udtalelser. I avisen Fyns Tidende bliver citaterne fra Bukh ikke gengivet. Dette skyldes muligvis ikke bladets tilknytning til partiet Venstre,

men det skyldes nok i højere grad avisens position som Fyns største avis, især ude i de mindre byer og blandet andet også det område, hvor Bukh har sin højskole. I stedet bringer avisen løbende positive reportager om Bukhs rejser og om hans fantastiske gymnastikhold. En artikel med netop denne vinkel bliver bragt i dagene efter de andre avisers angreb på Bukh, og i artiklen "*Niels Bukh ude og hjemme*" fra den 27. oktober 1933 beskriver Fyns Tidende, hvordan Niels Bukh har fået den position i idrætten, som han havde på dette tidspunkt (Fyns Tidende 27.10.33). Bortset fra Jyllands-Posten og Arbejderbladet, der ikke beskæftigede sig med sagen, var Fyns Tidende den eneste avis, der i disse oktoberdage berettede om Niels Bukh, men uden at referere til hans udtalelser om nazismen.

I en direkte respons på Bukhs udtalelser tog leder-artiklen i Politiken den 22. oktober 1933 direkte udgangspunkt i disse udtalelser og forsøgte at vende disse imod ham selv. Blandt andet brugte leder-artiklen Bukhs udtalelser i Berlingske Tidende om, hvordan han havde lov til sin egen mening, til at minde Bukh om, at det har man netop ikke lov til i Tyskland. Derudover påpegede leder-artiklen, hvordan tyskerne drev tusinder af mennesker på flugt, og hvordan de jagede jøderne, og at det derfor ikke var alle tyskere, der var tilfredse med regeringsskiftet (Politiken 22.10.33: 11). Netop fokuset på jødernes rolle i det tyske samfund var omdrejningspunktet for meget af debatten om, hvorvidt olympiaden skulle afholdes i Berlin. Denne debat blev næsten udelukkende bragt i de aviser med tilknytning til den politiske venstrefløj.

4.3 Arbejderbladets kampagne

I perioden fra, at Hitler overtog magten i Tyskland i januar 1933 og frem til, at Nürnberg-lovene bliver vedtaget i september 1935, er det primært én af de danske aviser i denne undersøgelse, der står for at holde et kritisk fokus på legene i Berlin og på det danske idrætssamkvem med det nazistiske styre. Denne avis er Arbejderbladet og måden, hvorpå avisen ytrer sin modstand, kan groft skitseret opdeles i to faser.

Den første fase er i 1934, hvor avisen i dette år holder fokus på de idrætsaktiviteter, der finder sted inden for landets grænser, hvor en eller flere af deltagerne kommer fra Tyskland. Ved sådanne arrangementer er avisen hurtigt ude med sin fordømmelse af arrangementet og opfordrer til boykot, som det blandt andet kan ses i Arbejderbladet den 4. januar 1934. Under overskriften "*Boykot de nazistiske Idrætsmænd!*" opfordrer avisen sine medlemmer i DIF til at boykotte et boksestævne,

som idrætsklubben Sparta skal afholde den efterfølgende dag (Arbejderbladet 04.01.34: 6). Årsagen til, at deres medlemmer skal boykotte dette stævne, er, at der på deltagerlisten er et hold fra Tyskland, og argumentet for et boykot af idrætsstævnet er ifølge Arbejderbladet, at "*... naar nu vi kender Nazisternes Grusomheder overfor Arbejderne, maa det være en Æressag for danske arbejdere at boykotte disse Umennesker.*" (Arbejderbladet 04.01.34: 6). I selvsamme artikel afsluttes denne også med et kort opråb om legene i Berlin, og hvordan DIF's medlemmer allerede nu må begynde at sætte en stopper for denne. Dette fokus på legene i Berlin i 1936 er ikke særlig synligt i 1934 i Arbejderbladet. Her er det som beskrevet i højere grad den danske idræt, der er i fokus, hvor Arbejderbladet forsøger at holde den fri fra at blive 'inficeret' af det nazistiske idrætssamkvem. Andre eksempler, der ligeledes kan ses i avisen, er fra henholdsvis den 13. marts 1934 og den 8. april 1934, hvor avisen agiterer mod henholdsvis et planlagt brydestævne og et planlagt svømmestævne, begge med argumentationen om, at dens medlemmer, altså arbejderne, ikke skal deltage og dermed støtte et styre, der udøver vold på arbejderklassen (Arbejderbladet 13.03.34: 9)(Arbejderbladet 08.04.34: 9).

Den anden fase i Arbejderbladets kampagne starter i januar 1935 og går til dette kapitels periode slutter i september 1935. I denne periode skifter avisen sit fokus fra danske idrætsstævner og idrætssamkvemmet i Danmark med tyske udøvere til et mere skarpt fokus på olympiaden i Berlin i 1936, som i denne periode kun lå cirka ét år ude i fremtiden. Med dette fokus på olympiaden i 1936 fulgte en skarp kritik af det tyske styre og dets forfølgelse af jøderne, hvilket var et af avisens åbenbare argumenter for, hvorfor olympiaden i 1936 ikke burde afholdes i Berlin. Avisen stiller på forsiden den 18. august 1935 spørgsmålet: "*Bliver Olympiaden flyttet fra Nazi-Tyskland?*" (Arbejderbladet 18.08.35: 1). Årsagen til spørgsmålet, om at olympiaden skal flyttes, bliver ifølge avisen begrundet med "*Nazismens Barbari og Jødeforfølgelserne*", og i artiklen skrives der, hvorfor olympiaden skal flyttes: "*... væsentlig paa grund af de uhyrlige Jødeforfølgelser, som Magthaverne i Tyskland sætter i Scene...*" (Arbejderbladet 18.08.35: 1). I artiklen sætter avisen ligeledes spørgsmålstegn ved tyskernes ytringer om, at de jødiske idrætsmænd og kvinder kan dyrke idræt på lige fod som resten af nationen ved at komme med konkrete eksempler på jødiske sportspersonligheder, der ikke længere må dyrke deres idræt i landet. Avisens agitation mod olympiaden fortsætter, og den 22. august 1935 bringer avisen flere forskellige artikler om olympiaden, blandt andet hvordan Søfyrbødernes Kongres protesterer mod olympiaden og citerer dem for følgende:

"Kongressen for Søfyrbødernes Forbund i Danmark, forsamlet den 20-8-1935, fordømmer på det kraftigste de fagorganiserede medlemmer, der vil deltage i Hitlerolympiaden, og vi opfordrer samtidig D.A.I. til at begynde en kampagne imod denne Olympiade, under parolen: Ikke en Øre og ikke en Mand til Hitlerolympiaden." (Arbejderbladet 22.08.35: 3).

Ikke nok med denne artikel så bringer avisen samme dag også en artikel, som følger op på de konkrete eksempler om jødiske idrætsudøvere, der ikke må dyrke idræt i Tyskland. Det sker i artiklen *"Tyskland, Jøderne og Olympiaden"*, hvor avisen fortsætter beskrivelsen af jødiske idrætsudøvere, der bliver anholdt for falske anklager. Derudover retter Arbejderbladet i artiklen kritik mod Politiken, der er begyndt at arrangere fællesrejser til netop olympiaden i Berlin. Slutteligt i artiklen bringer de samme budskab, som de citerede Søfyrbødernes Kongres for, nemlig:

"... at Arbejdere og frisindede Intellektuelle nu for Alvor sætter en Kampagne i Gang for at ingen danske Arbejdere deltager i Olympiaden, en Kampagne, der skal oplyse den danske Befolkning om, at deltagelsen i Olympiaden - som Idrætsmand eller Tilskuer - er en støtte af Hitler-Diktaturet." (Arbejderbladet 22.08.35: 4)

Det kan altså dermed ses, at avisen er begyndt at anvende en forholdsvis hård retorik i forsøget på at få flest mulige til at boykotte olympiaden i Berlin. Man kan jo så spørge sig selv, hvorfor Arbejderbladet er den eneste avis, der i denne periode eksplicit er ude og kritisere olympiaden og agitere for en boykot af denne? Dette spørgsmål kan der selvfølgelig være mange svar på, men det kan undre, at andre aviser ikke tager Arbejderbladets argumentation op, som bunder i jødeforfølgelsen i Tyskland. Det, der kan ses, når man kigger på de andre aviser i denne periode og i særdeleshed i de aviser, som ikke støtter den politiske venstrefløj, så skriver disse også i negative vendinger om jødeforfølgelsen i Tyskland. Men i modsætning til Arbejderbladet sætter disse dog ikke et lighedstegn imellem jødeforfølgelsen og olympiaden i Berlin. Ved at gøre dette bliver Arbejderbladet således skyldig i en af de uskrevne love, der er i sportens verden ifølge de resterende aviser i undersøgelsen, nemlig at sport og politik ikke skal blandes sammen. Det kan tænkes, at det er denne sætning, de andre aviser har haft i tankerne ved diverse redaktionsmøder og derfor i denne periode ikke vælger at agitere for en boykot af olympiaden i Berlin i 1936 på grund af landets jødeforfølgelser, da det vil være at sammenblande sport og politik.

Slutteligt i denne periode bringer Arbejderbladet en artikel, hvor avisen refererer til et nummer af bladet 'Jødisk Familieblad'. Her bliver der argumenteret mod Tysklands påstande om, at de jødiske idrætsudøvere får samme muligheder for at forberede sig på legene og dyrke idræt på lige vilkår som de såkaldt ariske tyskere, hvorfor der skrives, at "*Vi kan ikke se andre udveje, end at de jødiske Sportsfolk for deres egen og for den jødiske Æres Skyld har at blive hjemme, hvis Olympiaden virkelig skal afholdes i Berlin.*"(Arbejderbladet 14.09.35: 6). Her ses det, at den jødiske menighed bliver gengivet i Arbejderbladet for at have den holdning, at det er nødvendigt at blive hjemme fra legene for på bedst mulig vis at sende et signal til omverdenen om, at det er kritisabelt, hvad der foregår i Tyskland. Netop den jødiske menigheds eget syn på olympiaden er fokuspunktet i det følgende afsnit.

4.4 Jødisk uenighed

Skal man som jødisk idrætsmand i Danmark deltage i olympiaden i Berlin i 1936? Det var det store spørgsmål, som en af Danmarks største, jødiske idrætsforeninger, Hakoah, stillede sig selv i august 1935. Årsagen til, at det er på netop dette tidspunkt, at dette spørgsmål blev overvejet i foreningen, skal findes i en invitation, klubben havde modtaget af den tysk-jødiske forening Makkabi i Berlin, der indbød klubben til at komme til Berlin, hvorved de to klubber kunne dyste indbyrdes i forskellige idrætsgrene.

Denne indbydelse skulle dog skabe stor splid i Hakoah. Den yngre del af foreningen mente ikke, at man skulle lade sig skræmme af nazisternes ideologi og altså tage imod indbydelsen, mens den ældre del af foreningen mente, at et helt og aldeles boykot af Tyskland var i deres egen bedste interesse (Social-Demokraten 21.08.35: 9). Sagen ender dog med, at foreningen drager til Tyskland, på trods af store protester i dele af foreningen. Denne sag viste med stor tydelighed de forskellige synspunkter, der var i den jødiske forening, og det blev derfor relevant at begynde at diskutere, hvilken stilling foreningen skulle tage til olympiaden i Berlin, der på dette tidspunkt var under ét år væk. Ligesom i sagen omkring den korte tur til Makkabi i Berlin, var der stor uenighed om, hvilken stilling Hakoah skulle tage i forhold til olympiaden. For Hakoahs formand Marcus Schwartzmann var sagen klar, og han delte ud af sin mening i Social-Demokraten den 21. august 1935:

"Jeg betragter Mellemværendet mellem Nazister og Jøder i Tyskland som et rent privat Mellemværende, som Danmark og heller ikke danske Jøder paa nogen maade kan

blande sig i. Jøder i Danmark er Danske og skal føle sig som Danske, hvorfor en dansk jødisk Idrætsmand ikke skal undlade at møde i Berlin, hvis der bliver kaldt paa ham, vel at mærke, hvis andre Jøder i Verden beslutter at rejse til Berliner-Olympiaden."

(Social-Demokraten 21.08.35: 9).

Den udtalelse vakte ikke overraskende stor opsigt, og i selv samme udgave af Social-Demokraten svarer en anden leder i Hakoah, Sam Wassermann, Schwartzmann tilbage, eftersom at han anser det for "*... ganske usandsyndigt, at danske jødiske idrætsmænd i Tilfælde af Udtagelse til det olympiske Hold kommer til Berlin.*" (Social-Demokraten 21.08.35: 9). Det er dog ikke kun Wassermann, der er kritisk over for Schwartzmanns holdning til olympiaden. Social-Demokraten skriver i dagene efter artiklen, at de har modtaget mange henvendelser fra jøder, der vil dele deres mening, og den 23. august 1935 vælger Social-Demokraten så at bringe et af disse breve fra en læser, der ikke er enig med Schwartzmann. Efter at have argumenteret for, hvorfor de jødiske idrætsmænd ikke skal deltage i olympiaden, da tyske jødiske idrætsmænd ikke har lov, afsluttes brevet med følgende:

"Jeg haaber derfor, at Hr. Schwartzmann ved nøjere Eftertanke kommer til det Resultat, at det er fornuftigt at holde sig borte fra den næste olympiade, hvor 'Jødernes Fjende Nr. 1' er vært." (Social-Demokraten 23.08.35: 11).

Dette læserbrev, som Social-Demokraten valgte at bringe, var tilsyneladende kun et enkelt ud af mange, som avisen havde modtaget, og som dermed kan vise, at Schwartzmanns holdning ikke blev delt i alle kredse af det jødiske samfund i Danmark. Også i Arbejderbladet bliver Schwartzmanns citat i Social-Demokraten taget op. Her er det specielt udsagnet om, at det er et rent privat tysk anliggende, der støder avisen, som påpeger, at diskrimination af en befolkningsgruppe umuligt kan være et rent privat anliggende. For at sætte en tyk streg under sin holdning får avisen en kommentar fra formanden fra det mosaiske trossamfund, C.B. Henriques, der udtaler, at kun meget få må være enige i Schwartzmanns udtalelser (Arbejderbladet 24.08.35: 1+7). Dette er tilsyneladende den berømte dråbe, der får bægeret til at flyde over for Schwartzmann, der dagen efter Arbejderbladets angreb ser ingen anden udvej end at komme med et svar tilbage, hvilket bliver bragt i Social-Demokraten den 25. august 1935. Her gør Schwartzmann en dyd ud af at forklare, at han føler, at hans budskab er blevet misforstået, da han mener:

"... at alle Jøder, ogsaa jeg, paa det kraftigste maatte protestere mod og misbillige den blodige Uret, der vederfares Jøderne i Tyskland. For os Jøder er det ingen privat Sag, men en Sag af overordentlig Interesse..." (Social-Demokraten 25.08.35: 11).

Herefter præciserer Schwartzmann, at denne holdning dog ingenting har at gøre med jødernes deltagelse i olympiaden i Berlin, fordi de ikke repræsenterer andre jøder ved et sådant arrangement, men derimod den danske befolkning (ibid.). Schwartzmanns forsøg på at forklare sine udtalelser er dog ikke nok for de fleste i det jødiske samfund, og på trods af, at der var andre, der delte Schwartzmanns holdning, var det dog hans modstandere, der fik spaltepads i aviserne. Den sidste, der fik udtalt sig, og som dermed satte punktum i sagen, var formanden for Jødisk Forening af 1930 – en forening der blandt andet rummer Jødisk Ungdom – Abram Krotoschinsky, der dog udtaler sig til Social-Demokraten som privatperson og altså ikke som formand for Jødisk Forening af 1930. I sin kritik af Schwartzmanns udtalelser adresserer Krotoschinsky udsagnet om, at de jødiske idrætsmænd ikke er til olympiaden som jødiske repræsentanter, men som repræsentanter for Danmark, og skriver, at han er sikker på, at langt størstedelen af den jødiske befolkning, i modsætning til Schwartzmann, ikke mener, at *"... den jødiske Idrætsmand skulde være en Robot, der kunde deltage i de olympiske Lege under en Hitlerregering, uden Hjerne og Hjerte, alene Muskler og Kræfter."* (Social-Demokraten 27.08.35: 9). Med denne kritik, der afsluttes med et tænkt scenarie om, at en jødisk idrætsmand skal hyldes af Hitler med en medalje med et hagekors på, aldrig vil kunne være realistisk med tanke på de *"frygteligste aandelige Jødeforfølgelser, man har set."* (Social-Demokraten 27.08.35: 9). Med denne kritik sættes der ligeledes et foreløbigt punktum for hele debatten omkring den jødiske deltagelse i olympiaden. En debat, der skulle blusse op igen senere og altså også komme frem til en endelig afgørelse om de jødiske idrætsudøveres deltagelse i olympiaden.

4.5 Afrunding

I tiden efter, at Adolf Hitler blev rigskansler for Tyskland, var der, som det kunne ses i afsnit 4.1, fokus fra medierne på, hvorvidt magtskiftet havde betydning for, om den 11. olympiade ville blive flyttet til et andet sted, hvor Rom var den destination, de danske aviser gættede på. Det blev derfor dækket bredt i specialets udvalgte aviser, da rigskansleren afkræftede alle rygter om, at olympiaden skulle flyttes fra Berlin. Denne beslutning hang som beskrevet sammen med, at

propagandaministeren Joseph Goebbels havde fået overbevist Hitler om, hvilke muligheder der lå i afholdelsen af en olympiade. Grundet de forværrede forhold for jøderne i Tyskland, efter Hitler var blevet rigskansler, blev olympiaden stadig rygtet væk fra Tyskland, hvilket der blev argumenteret for med baggrund i den olympiske ånd. Derfor var det også en historie, de fleste af specialets aviser skrev om, da den Internationale Olympiske Komité bekræftede, at Berlin stadig skulle være værtsby. Et andet emne, der optog medierne, dog primært dem med tilknytning til den politiske venstrefløj, men også Berlingske Tidende, var Niels Bukhs kommentarer ved en opvisning i Berlin om, at han ville være en Hitler for Danmark, hvis han var 20 år yngre. Grundet den store forvirring om, hvorvidt kommentaren var ment som en spøg eller var ment i alvor, var der meget virak om denne nyhed, især fordi at det kunne få konsekvenser for hans støtte fra staten, hvis kommentaren var ment, som den blev sagt. I den periode, som dette kapitel tager hånd om, er det primært Arbejderbladet, der sætter et lighedstegn mellem jødernes behandling i Tyskland og et deraf boykot af legene i Berlin. Dette boykot, som de agiterer for, starter i det små med boykot af idrætsudøvere fra Tyskland, men udvikler sig til at blive en agitation for en fuldkommen boykot af olympiaden i Berlin, grundet nazisternes behandling af jøderne i Tyskland. Netop Tysklands behandling af de tyske jøder er også grundstenen for den debat, der i løbet af august 1935 fandtes i det jødiske miljø i Danmark, og som udspillede sig gennem de danske aviser. Her blev det klart, at ikke alle var enige med formanden for den jødiske idrætsforening Hakoah, Schwartzmann, der mente, at de danske jøder sagtens kunne deltage i olympiaden i Berlin. Dette var altså en udtalelse, der vakte en del opsigt i det jødiske miljø, og som mødte meget modstand.

5.0 Nürnberg-lovene træder i kraft (September 1935-August 1936)

Den 15. september 1935 stemte nazist-partiet for at marginalisere den jødiske befolkning i endnu højere grad, end det tidligere var blevet set. Blandt disse nye love, der blev vedtaget, blev det blandt andet vedtaget, at jøder og såkaldt ariske tyskere ikke måtte gifte sig eller have andet samkvem med hinanden. Disse love blev vedtaget i den tyske by Nürnberg, og det er altså efter byens navn, at disse nye love har fået deres navn, Nürnberg-lovene (Denstoredanske A 16.01.16). Denne eskalering i Tyskland fik meget opmærksomhed rundt om i verden, men havde denne fordømmelse af de nye love i Tyskland betydning for, hvordan de forskellige aviser i denne undersøgelse så på olympiaden, som skulle foregå i Berlin bare ét år senere? Blev lovene genstand for en boykot-debat, eller ville aviserne holde politik og sport adskilt?

I perioden før Nürnberg-lovene blev vedtaget den 15. september 1935, havde denne debat foregået i mere lukkede kredse, og som det kunne ses i foregående afsnit, var det altså primært avisen Arbejderbladet, med tilknytning til det Danmarks Kommunistiske Parti, der havde agiteret for en boykot af olympiaden. Derudover havde det jødiske mindretal, primært dem med tilknytning til idrætsforeningen Hakoah, debatteret om, hvorvidt de jødiske idrætsmænd, der ville blive udtaget, skulle boykotte olympiaden. Det store spørgsmål ville nu blive, om denne nye lovgivning, som blev indført i Tyskland, ville ændre debatten i Danmark? Ville denne begivenhed skabe en bredere offentlig debat, eller ville det stadig kun være enkelte aviser, der førte en kampagne om at boykotte olympiaden i Berlin? Ville de jødiske idrætsforeninger i Danmark kunne blive enige om, hvordan de skulle håndtere olympiaden, eller ville der fortsat være forskellige meninger i det jødiske miljø, på trods af den tydeligere marginalisering af jøderne i Tyskland?

5.1 Christmas Møller tager bladet fra munden

Hvert år frem mod julen udsendte sportsbladet Idrætsbladet et specielt julenummer, der både så tilbage på det sportsår, der var gået, men også så frem mod næste års sportsbegivenheder. Idrætsbladet var tilknyttet avisen Politiken, og det var Politikens sportsjournalist Emil Andersen, også i samtiden kendt som Mr. Smile, der var redaktionschef på Idrætsbladet. I julenummeret 1935 blev der blandt andet set frem mod de olympiske lege i Berlin, der ville finde sted året efter. Her blev forskellige politikere spurgt om deres holdning om statsbevillinger til idræt og sport, og om staten burde give tilskud til en repræsentation ved de olympiske lege i Berlin. Her svarede de fleste

politikere det, der umiddelbart kunne forventes af dem, nemlig at sport og politik ikke burde blive blandet sammen og derfor ikke så noget problem med den danske deltagelse i olympiaden. Der var dog en højest overraskende udtalelse, som for første og eneste gang i tiden frem mod olympiaden skulle få olympiaden på de fleste politikeres og journalistiske lederskribenters læber – omend i meget kort tid. For en af de politikere, der ligeledes blev spurgt om sin holdning til olympiaden, var den politiske leder for det Konservative Folkeparti, John Christmas Møller. Julenummeret af Idrætsbladet udkom den 10. december 1935, og dagen efter gengav avisen Social-Demokraten Christmas Møllers udtalelser:

"Jeg har ingen sympati for Deltagelse i de olympiske Lege i Berlin. Efter den Holdning, Tyskland paa saa mange Maader indtager, sætter de sig netop udenfor den frie sportslige Konkurrence." (Social-Demokraten 11.12.35: 9).

Dermed kan det ses, at Christmas Møller ikke giver meget for olympiaden i Berlin og uddyber sin holdning til olympiaden med, at tyskerne med deres holdning til blandt andet jøderne sætter sig uden for den frie sportslige konkurrence, da jøderne kan have svært ved at stille op, fordi de ikke kan træne på lige fod med såkaldte ariske tyskere (ibid.). Årsagen til, at dette er en bemærkelsesværdig kommentar, er ikke så meget, fordi en politiker kommer med den. For det kunne muligvis have været forventet, at en politiker fra den politiske venstrefløj kunne have fundet på at udtale sig med denne holdning. Men at en politiker fra den politiske højrefløj og ikke bare en tilfældig, men den politiske leder for de Konservative udtaler sig sådan, måtte anses for at være bemærkelsesværdigt. Dagen efter at Social-Demokraten bragte historien om Christmas Møllers udtalelser, havde historien fundet vej til avisens ledersektion, hvor Christmas Møller modtager store roser for sit mod til at komme med sådanne udtalelser og have den helt rette holdning ifølge avisen. En holdning, avisen er så enig i, at den ligefrem "*letter på hatten*" for Christmas Møller (Social-Demokraten 12.12.35: 8). Det er ikke kun i Social-Demokraten, at Christmas Møllers udtalelser bliver gengivet. Den 12. december har Arbejderbladet en artikel med overskriften "*Christmas Møller mod Nazi-Olympiaden*" (Arbejderbladet 12.12.35: 4). I denne artikel nævnes det ligeledes, at avisen for en gangs skyld kan erklære sig enig med Christmas Møller, men samtidig stiller sig kritisk over for udtalelsernes hensigt. Artiklen nævner, at udtalelserne fra Christmas Møller kan være et led i en strategi og give ham et alibi over for påstanden om, at Konservative og Konservativ Ungdom er anti-jødisk. Derudover bruger artiklen mere plads på at være kritisk over for den socialdemokratiske politiker Hans Hedtoft-Hansen, der i modsætning til Christmas Møller ikke

kritiserer Tyskland og altså ikke ser noget problem med dansk deltagelse i olympiaden (ibid.). Det er som sagt ikke kun aviserne, og primært dem på venstrefløjen, der har fået øjnene op for Christmas Møllers udtalelser. Således gengiver Arbejderbladet, hans kollega i de Konservative, folketingsmedlem Peder Korsgaards udtalelser til Ekstra Bladet, om at han ikke har meget tilovers for disse udtalelser, og at Christmas Møllers udtalelser ikke ligger på linje med partiets mening og beklager fremsættelsen (Arbejderbladet 13.12.35: 2). Dette måtte have haft en hvis betydning, da Korsgaard ikke var et hvilket som helst medlem af partiet, men var en af de ældre og mere rutinerede kræfter, der havde siddet i Folketinget for Konservative siden 1918 (Denstoredanske C, 16.01.16).

Som det kan ses, er det primært aviser med tilknytning til den politiske venstrefløj, der viderebringer Christmas Møllers udtalelser, der i første omgang blev trykt i Idrætsbladet og som blev udgivet af Politiken. Dette kan muligvis være en kombination af flere årsager. For det første kan det være, at det kun er disse aviser, der viderebringer Christmas Møllers udtalelser, fordi der endelig er en politiker, der deler deres holdning i forhold til olympiaden og derfor meget gerne vil viderebringe denne nyhed. For det andet kan det tænkes, at de resterende aviser ikke bringer nyheden, fordi de ikke finder den relevant, da Christmas Møller med sine udtalelser blander sport og politik sammen. Derudover kan det også være, at aviserne med tilknytning til de Konservative, altså Jyllands-Posten og Berlingske Tidende, ikke bringer nyheden, da Christmas Møllers udtalelser strider imod partiets holdning, og at en videreformidling af disse derved vil bringe for meget usikkerhed hos partiets vælgere om, hvor partiet står. En mulig årsag til, hvorfor Politiken ikke bragte nyheden, kan være, at avisen mener, at den allerede har bragt den ved at have den med i julenummeret af deres blad Idrætsbladet. Avisen Fyns Tidende bringer heller ikke selve nyheden om Christmas Møllers udtalelser, men bringer den 13. december en leder-artikel, der primært kritiserer Social-Demokraten for at hylde Christmas Møllers holdning og blandt andet skriver:

"Vi vil, saa skarpt som vi kan, advare mod, at Danmark giver sig til at demonstrere i Andledning af det Verdensstævne, der skal holdes i Tyskland. Man opnaar intet derved uden at skabe Bitterhed, som alle Parter er tjent med at undgaa. Vi Danske har Ret til at have vore Meninger om det, der foregaar i vort Naboland, og Fyns Tidende har aldrig nogen Sinde lagt Skjul paa, at det foretrækker Folkestyret, hvor andre er kommen ind paa helt modsatte Styreformer. ... Men alt dette hindrer jo ikke, at vi kan være høflige i Naboskabet. Den Ret til at indrette os, som vi vil, den maa vi ogsaa kunne unde

andre. ... Det er saa taabeligt saadan at ville spørge om politisk Tro i en Sag, der intet som helst har med Politik at gøre." (Fyns Tidende 13.12.35: 7).

Med denne leder-artikel kan det ses, hvad Fyns Tidende mener om hele emnet. For dem skal politik ikke blandes sammen med sport, og de, der mener det, deriblandt Social-Demokraten, har en tåbelig agenda, som ingenting fører med sig.

På trods af at det primært var de aviser med tilknytning til den politiske venstrefløj, der viderebragte udtalelserne fra Idrætsbladet, blev sagen en mindre varm kartoffel rent politisk, hvor både Udenrigsministeriet og den danske gesandt i Berlin blev inddraget (Udenrigsministeriets Arkiv 45 N 8a Olympiske Lege, Pakke III). Det indikerer, at bare fordi de resterende aviser i denne undersøgelse ikke bragte nyheden, var nyheden alligevel af en vis betydning. I notater, der i sin tid blev stemplet som fortrolige, fra Udenrigsministeriets arkiv kan det ses, at udenrigsministeren fra Radikale Venstre, Peter Munch, den 17. december modtog en skrivelse fra den danske gesandt i Berlin, Herluf Zahle. I denne udtrykte Zahle sin bekymring over Christmas Møllers udtalelser, som går imod, hvad Zahle ellers troede var en afgjort dansk sag. Zahle skriver desuden til udenrigsministeren:

"Jeg er naturligvis klar paa, at der er saare ringe Chance for Danmark til at høste Lauerbær af nogen Art her, men af politiske Grunde vilde jeg finde det særdeles uheldigt, om Danmark ene, eller omtrent ene, uden særlige Grunde, som man er i Stand til at gøre gældende, undlod at deltage. ... og det vilde utvivlsomt ogsaa af Hr. Hitler blive betragtet som et uvenskabeligt Skridt, hvis et sportsligt interesseret Naboland som Danmark traadte tilbage fra den Deltagelse, som man utvivlsomt har ventet."
(Udenrigsministeriets Arkiv 45 N 8a Olympiske Lege, Pakke III, 17.12.35).

Denne meddelelse fra Zahle blev videregivet til Christmas Møller, der den 29. december 1935 i en skrivelse besvarer Zahles bekymringer. Christmas Møller skriver blandt andet:

"Jeg har ikke offentligt villet give Udtryk for, at Danmark ikke skulde deltage i de Olympiske Lege, thi det kan jeg godt se, at Danmark ikke kan lade være med. Jeg har ønsket at give Udtryk for den Betragtning, som hos mig er saa overordentlig stærk, at under de Vilkaar, hvorunder de Olympiske Lege udkæmpes, har de ingen Interesse for mig, og jeg har ingen Sympati for dem." (Udenrigsministeriets Arkiv 45 N 8a Olympiske Lege, Pakke III, 29.12.35).

Af denne besvarelse kan det dermed ses, at Christmas Møller forsvarede sine udtalelser med, at det aldrig har været hans hensigt at tale for en boykot af legene i Berlin, men derimod, at legene bare ikke har hans egen interesse. Og med disse ord afsluttes også sagen om Christmas Møllers udtalelser, der for første og eneste gang gjorde, at olympiaden blev et politisk emne. Da kalenderen skifter fra 1935 til 1936, skiftes mediernes fokus ligeledes, og dermed kan Christmas Møller koncentrere sig om den såkaldte Eide-sag, han var indblandet i.

Det var dog ikke kun Christmas Møller, der kort efter Nürnberg-lovenes vedtagelse kom med en kritik af olympiaden. Det skal også kort nævnes, at i slutningen af november 1935 begyndte nogle af de danske kunstnere også at røre på sig. I foreningen Frisindet Kulturkamp, der havde trådt til den politiske venstrefløj, blev der således nedlagt en protest mod deltagelse ved olympiaden i Berlin (Politiken 22.11.35: 14), og dermed blev foreningens medlemmer frarådet at deltage i den kunstkonkurrence, der løb af stablen som en del af det olympiske program.

5.2 Den jødiske beslutning

Allerede i dagene efter, at Nürnberg-lovene var blevet vedtaget i Tyskland, begyndte de danske medier at spekulere i, hvorvidt denne yderligere fritagelse af jødernes rettigheder ville have indflydelse på de jødiske idrætsfolk i Danmark. Dette kunne blandt andet ses i Social-Demokraten, der med henvisning til den tidligere strid i de jødiske idrætsforbund angående deltagelsen i olympiaden mente, at de jødiske idrætsforeninger ikke længere behøvede at diskutere med hinanden, da det tyske Nazi-parti med de nye lovgivninger havde givet dem svaret på deres uenigheder (Social-Demokraten 18.09.35: 11). Dagen efter, i forbindelse med nyheden om at den internationale jødiske forening Makkabi havde henstillet sine underafdelinger om ikke at møde op til olympiaden, netop grundet Nürnberg-lovene, forsøgte Social-Demokraten at få en udtalelse fra de danske jøder. Men den unavngivne person, avisen forsøgte at få i tale, mente, at det med tanke på de tidligere stridigheder, der havde været, ville gøre mere skade end gavn at udtale sig om dette emne nu. Han gjorde det dog klart, at der ville blive taget stilling til emnet, og at det ville blive meldt ud, når der var enighed i foreningerne (Social-Demokraten 19.09.35:11).

Netop det at komme til enighed kom i de jødiske foreninger et skridt nærmere i 1936. Den 19. marts 1936 bragte Social-Demokraten nyheden om, at Dansk Atlet Union havde taget den "*opsigtsvækkende beslutning*", at de ikke ville sende brydere eller vægtløftere til olympiaden

(Social-Demokraten 19.03.36: 4). Dansk Atlet Union, der var et forbund under DIF, var ellers det forbund, der havde ret til at sende såvel brydere som vægtløftere til olympiaden i Berlin, men ved at have taget den beslutning, at de ikke ville sende hverken brydere eller vægtløftere til olympiaden, stillede unionen de forskellige klubber fri til selv at vælge, hvem de ville sende til olympiaden. Dermed kunne den jødiske idrætsforening Hakoah altså selv beslutte, hvorvidt de ønskede, at deres jødiske idrætsudøvere skulle stille til start ved olympiaden i Berlin (ibid.). Det kunne således hurtigt tænkes, at Dansk Atlet Union havde valgt at trække sig fra det olympiske engagement i respekt over for de jødiske brydere og vægtløftere, som dermed ville undgå at blive sat i en ubehagelig position, hvis Dansk Atlet Union havde valgt at udtage dem til olympiaden. Derved ville de selv skulle melde afbud grundet uenighed med den politik, der blev ført i Tyskland over for jøderne. Med beslutningen i Dansk Atlet Union om, at de altså ikke ville sende brydere eller vægtløftere til olympiaden, kunne det tænkes, at det var for at spare sig selv og idrætsudøverne for den dårlige omtale, som et sådant afbud ville være. Det er således også en lignende udlægning, som aviserne i denne undersøgelse lægger til grund for Dansk Atlet Unions beslutning. Dansk Atlet Unions formand Arnold Richard Nielsen udtalte i Social-Demokraten, at det var en helt anden årsag, der lå til grund for beslutningen:

"... vi kom frem til det Resultat, at det vilde være bedre for dansk Brydning, om vi benyttede vore Midler til Gavn for Brydningen i til Helhed indenfor Landets Grænser, i Stedet for at bruge dem paa en Udsendelse til Berlin." (Social-Demokraten 19.03.36: 4).

Årsagen til dette valg skulle være, at mange af de lokale foreninger rundt om i landet manglede penge, og unionen mente altså, at det derfor ville være bedre givet ud at benytte pengene der. Direkte adspurgt om beslutningen er truffet for at spare unionen og de jødiske idrætsfolk pinligheden ved et afbud, svarer formanden: *"Heller ikke det ønsker jeg at udtale mig om. Hvad Hakoah angaar, henviser jeg Dem til Klubben."* (Social-Demokraten 19.03.36: 4). Dermed holder unionen altså fast i, at valget ikke er truffet med henblik på de jødiske idrætsudøvere og deres syn på olympiaden i Berlin, men at den udelukkende er truffet med henblik på sportens bedste ved at benytte midlerne inden for landets grænse. En beslutning, der altså gjorde, at de forskellige bryderklubber selv måtte bestemme, hvorvidt de ville bruge penge på at sende deres atleter til de olympiske lege i Berlin eller ej.

Denne beslutning i Dansk Atlet Union faldt dog ikke i god jord blandt alle de lokale unioner rundt om i landet. Eksempelvis var der hos Københavns Atlet Union, som blandt andet Hakoah var

medlem af, ikke tilfredshed blandt medlemmerne over hovedunionens beslutning. I forlængelse af Dansk Atlet Unions beslutning om ikke at sende atleter af sted til olympiaden forsøgte bestyrelsen i Københavns Atlet Union at få en resolution vedtaget, der skulle bestemme, at unionen heller ikke ville sende atleter til legene i Berlin (Politiken 31.03.36: 8). Denne resolution blev dog nedstemt med 18 stemmer imod og fem for. Som et modtræk blev en anden resolution stemt igennem. Denne sagde, at Københavns Atlet Union nedlagde protest over Dansk Atlet Unions beslutning og over uddelingen af unionens penge, der umuliggjorde udsendelser til Berlin. Denne blev der stemt for med 18 stemmer for og fem imod. Det gjorde, at den siddende bestyrelse, der var imod at udsende atleter til Berlin, måtte fratræde, da den ikke var enig i denne resolution (Berlingske-Tidende 31.03.36: 12). På trods af denne protest fra Københavns Atlet Union valgte Hakoah at udnytte beslutningen i Dansk Atlet Union, og den 3. april 1936 bragte Social-Demokraten nyheden om, at foreningen var kommet til enighed ved sin generalforsamling aftenen før, og at der:

"Paa Idrætsforeningen Hakoahs Generalforsamling vedtoges, som forventet, en Resolution gaaende ud paa, at intet Medlem af Foreningen i Tilfælde af Udtagelse til de olympiske Lege maa rejse til Berlin og deltage i Legene." (Social-Demokraten 03.04.36: 4).

Med denne resolution blev der således sat et punktum for den uenighed, der havde eksisteret i den jødiske idrætsforening. Med en resolution, der sagde, at ingen medlemmer af foreningen måtte rejse til olympiaden, blev det således også klart, at en af de største, danske medaljehåb, Abraham Kurland, sølvvinderen fra olympiaden i Los Angeles i 1932, ikke ville stille op for Danmark ved olympiaden i Berlin.

5.3 Forskellige fokuspunkter frem mod olympiaden

Efter Nürnberg-lovenes vedtagelse den 15. september 1935 kunne det muligvis forventes, at de danske aviser ville bryde ud i en fælles front mod Tyskland, og dermed også en fælles front mod olympiaden i Berlin i 1936. Hvad aviserne kunne blive enige om var, at det var forfærdelige love, der var blevet udstedt i Tyskland, og de blev bredt kritiseret i de danske aviser, der er med i indeværende speciale. Hvad aviserne dog ikke var enige om var, om det skulle have indflydelse på olympiaden i Berlin. Som det kunne ses i afsnit 4.3, førte Arbejderbladet en meget tydelig kampagne, der agiterede mod olympiaden i Berlin, grundet nazisternes behandling af jøderne.

Kunne det tænkes, at disse love kunne få de aviser fra andet end venstrefløjen til at agitere mod olympiaden, eller måtte Arbejderbladet se sig ene i sin mission og muligvis øge sin indsats af denne grund?

I perioden efter Nürnberg-lovenes vedtagelse fortsatte Arbejderbladet sin agitation mod olympiaden, og der kan i perioden fra Nürnberg-lovenes vedtagelse og frem til olympiadens åbningsceremoni den 1. august 1936 findes 48 artikler i Arbejderbladet, der stiller sig kritiske over for olympiaden. Avisen er dermed den avis i indeværende speciale, der bringer flest kritiske artikler om olympiaden, blandt andet en leder-artikel fra den 18. juli, altså meget kort før olympiaden. I denne stiller Arbejderbladet sig kritisk over for mange forskellige holdninger, blandt andet den danske ungdoms mangel på idealer, som de burde have og derfor selv sige fra og ikke deltage i legene. Der er ligeledes en kritik af det tyske system og de utallige overgreb, som avisen ridser op, og avisen mener, at:

"Spørgsmaalet om Danmark Deltagelse i denne Olympiade er ikke et politisk Spørgsmaal, det er simpelthen et Spørgsmaal om Anerkendelse af de simpleste Menneskerettigheder. ... At deltage i Berliner-Olympiaden er at støtte et System, der er de 99 Procent af os Danske saa inderligt modbydeligt." (Arbejderbladet 18.07.36: 2).

Denne leder-artikel viser meget godt, hvordan Arbejderbladets kritik så ud i tiden efter Nürnberg-lovene. Det var altså en kritik, der minder meget om den, der kunne findes i avisen i 1935 med fokus på overgrebene mod jøder, og at dette diskvalificerede Tyskland til at afholde olympiaden. Ud over Arbejderbladets kritik af olympiaden blev olympiaden ligeledes kritiseret af den anden avis, der er medtaget i indeværende speciale med tilknytning til den politiske venstrefløj, nemlig Social-Demokraten. Denne avis producerede dog ikke i nærheden af lige så mange kritiske artikler, som Arbejderbladet i denne periode. Med sine 16 artikler i denne periode, hvilket var næstflest, siger det meget godt noget om, hvor lidt kritik der egentlig kunne findes i de danske aviser i tiden frem mod olympiaden. Det var dog ikke, fordi de resterende aviser ikke forholdte sig til den kritik, der var af olympiaden. Det kan blandt andet ses i Berlingske Tidende den 7. maj 1936. Her bragte avisen nyheden om en komité, der var samlet i Paris og havde til hensigt at beskytte de olympiske værdier og den olympiske ånd ved at udsende et opråb til forskellige lande og opfordre til boykot af legene (Berlingske Tidende 07.05.36: 12). Denne opfordring falder dog ikke i god jord hos Berlingske Tidendes sportsredaktør Harris, der i en kommentar til dette udtrykker sin utilfredshed:

"Indenfor Idrætsverdenen er man efterhaanden blevet træt af disse Mennesker, som fortsat synes at spekulere i en uhyggelig Sammenblanding af Idræt og Politik ... Netop for den olympiske Idés Skyld maa dette forhindres, og det bliver det ogsaa. De olympiske Lege afholdes i Berlin fra 1. til 16. August, og alle Verdens Idrætsnationer deltager med deres bedste Sportsfolk." (Berlingske Tidende 07.05.36: 12).

Med denne kommentar kan det hurtigt ses, hvad Harris og Berlingske Tidende mener om sammenblandingen af sport og politik. Dette var to begreber, der ikke skulle blandes sammen ifølge Berlingske Tidende – en lignende holdning, der bredt kunne ses i de aviserne uden tilknytning til den politiske venstrefløj. Hvis man skal se på et af de elementer af nyhedsdækningen om olympiaden, der havde ændret sig mest før og efter vedtagelsen af Nürnberg-lovene, så var det, at de aviser, der ikke havde tilknytning til den politiske venstrefløj, begyndte at publicere flere og flere artikler med tilknytning til olympiaden, hvor der enten blev reklameret for rejser til olympiaden (Berlingske Tidende 29.02.36: 10) eller set frem til olympiaden (Jyllands-Posten 06.07.36: 2-4), altså artikler med en positiv vinkel på olympiaden. Dette har sandsynligvis ikke noget med Nürnberg-lovene at gøre, men hvor disse aviser stort set ikke omtalte olympiaden hverken positivt eller negativt i perioden før Nürnberg-lovene, så begynder disse aviser altså at producere flere og flere artikler om olympiaden, efter kalenderen skifter fra 1935 til 1936. Tidsaspektet har selvsagt indflydelse på dette, og jo nærmere vi kommer på olympiaden i 1936, jo mere relevant finder de aviser, der ikke har tilknytning til den politiske venstrefløj, altså stoffet om olympiaden. Hvilket også kan ses, da der i stor stil reporteres om de forskellige udvælgelsesstævner (Fyns Tidende 14.07.36: 1) samt det nye, storstilede tiltag fra Tysklands side, nemlig det olympiske fakkelløb fra Olympia i Grækenland til det olympiske stadion i Berlin, som der blev reporteret hjem om med stor beundring (Politiken 21.07.36: 6). Dermed kunne der altså, i landets aviser uden tilknytning til den politiske venstrefløj, i perioden frem mod olympiadens start den 1. august 1936 ses et langt større antal artikler end tidligere omhandlende olympiaden.

5.4 Afrunding

Det kan dermed ses, at debatten om den danske deltagelse i de olympiske lege i Berlin for første gang blev taget op politisk i denne periode. Dette skete, da de Konservatives politiske leder, John Christmas Møller, udtalte, at han ikke havde sympati for legene i Berlin, da de havde sat sig uden

for fair konkurrence. Med denne udtalelse blev olympiaden for første gang debatteret blandt politikere. Men grundet at Christmas Møller tydeligvis var den eneste med denne holdning, blev debatten kort og ebbede hurtigt ud igen, efter at det var blevet gjort klart, at hans holdning ikke lå på linje med partiets holdning.

Den jødiske idrætsforening Hakoah, og de dertil knyttede personligheder, primært formanden Marcus Schwartzmann og bryderen Abraham Kurland, fik dog i denne periode stadig stor bevågenhed fra de danske aviser i denne undersøgelse. Dette gjorde de primært, fordi der stadig var uenighed i foreningen om, hvilken stilling der skulle tages til olympiaden. Det kunne dog virke som om, at de yderligere stramninger i Tyskland var med til at skabe enighed i foreningen, for efter at Dansk Atlet Union havde besluttet ikke at sende atleter til olympiaden, stod Hakoah fri til selv at vælge, hvorvidt man ville deltage i olympiaden. Her endte det med et nej, og dermed ville en af de største, danske medaljehåb i form af bryderen Abraham Kurland ikke deltage i olympiaden.

Slutteligt skal de danske avisers fokus på olympiaden nævnes. Her kunne det ses, at aviserne med tilknytning til den politiske venstrefløj fortsatte med at producere artikler omhandlende et boykot af olympiaden. Her var avisen Arbejderbladet flittigst af alle og producerede klart flest artikler af denne karakter med Social-Demokraten som toer. Hos de resterende aviser kunne der spores en ændring i måden, hvorpå de reporterede om legene. For fra stort set ikke at omtale legene såvel positivt som negativt begyndte disse aviser i højere grad at producere flere og flere artikler omhandlende olympiaden med en positiv vinkel. Dette øgede fokus på legene i disse aviser, blev kun større og større, som åbningsceremonien den 1. august 1936 nærmede sig.

6.0 Afholdelsen af den XI. olympiade i Berlin (August 1936)

Efter lang tids forberedelse var det nu endelig tid til, at den 11. olympiade skulle skydes i gang. Nu skulle de forskellige, deltagende lande samles om et idrætsstævne, hvis formål var at skabe forståelse for hinanden i en verden med mange forskellige kulturer og dermed være en del af at skabe fred mellem de forskellige nationer (de Coubertin 1996: 30). Netop disse olympiske værdier havde været til debat i mange lange, der havde til hensigt at deltage i olympiaden, og specielt i USA havde debatten været meget intens om, hvorvidt de amerikanske udøvere skulle deltage i en olympiade, som nogen mente ville blive præget af nazistisk propaganda og blive udkæmpet på baggrund af forskelsbehandling i Tyskland. Her havde de jødiske udøvere ikke kunnet træne på lige vilkår med de såkaldte ariske tyskere og havde derfor også haft sværere ved at komme med det tyske, olympiske hold (Large 2007: 69). Som det har kunnet ses i de foregående afsnit, har der også eksisteret en debat i Danmark om, hvorvidt Danmark skulle deltage i olympiaden i Berlin, omend denne debat langt fra kunne måle sig med den, der kunne ses i USA. Dette kunne den ikke, da det i Danmark primært var enkelte aviser, der havde en kritisk holdning til legene, mens størstedelen ikke havde dette og i højere grad kritiserede de olympiade-kritiske aviser for at sammenblande sport og politik. Med olympiaden lige for døren vil følgende afsnit se på, hvordan undersøgelsens aviser dækkede selve olympiaden. Vil de olympiade-kritiske aviser, Arbejderbladet og Social-Demokraten, fortsætte med at være kritiske i deres dækning af legene, eller ville de i stedet fokusere på sportsresultaterne, nu da olympiaden var i gang, og en boykot af olympiaden ikke var blevet til noget? Omvendt vil afsnittet også se på, hvorledes de andre aviser i specialet dækker og omtaler olympiaden og på samme måde se på, om hvorvidt de kun dækker de sportslige aspekter.

6.1 Avisernes dækning af åbningsceremonien

På dagen for den 11. olympiades åbning var det netop åbningsceremonien, der blev set frem til i alle aviser i denne undersøgelse. Den eneste avis, der dog ikke fokuserede på dette, var Arbejderbladet, der ikke bragte en eneste artikel om olympiaden den 1. august 1936 og derfor hverken kan siges at ytre sig positivt eller negativt over for udsigten til olympiadens åbning, men dog kan stilheden fra denne avis i sig selv forstås som en mulig kritik af legene. Selv den anden avis, Social-Demokraten, der i tiden frem mod olympiaden havde publiceret flere kritiske artikler om olympiaden, bragte den 1. august en artikel, der så frem mod olympiaden. En olympiade, som avisen kaldte for

"Fænomenernes olympiade" grundet alle de dygtige sportsudøvere, der deltog i olympiaden. Netop på grund af disse atleter var avisen kritisk over for de danske atleters chancer for at vinde medaljer ved olympiaden (Social-Demokraten 01.08.36: 4). Der er dog to emner, der klart var de største på denne dagen før dagen, og det var, hvilke planer der var for åbningsceremonien og den danske delegations ankomst til Berlin. Disse to emner bliver beskrevet i stort set alle aviser, men med den mest komplette og detaljerede redegørelse i Berlingske Tidende. Det kan ligeledes ses i Berlingske Tidende, at tiden nu endelig er inde, og at de har glædet sig til, at denne begivenhed skulle løbe af stablen:

"Den sidste Akkord i den pompøse Ouverture til den 11. Olympiade 1936 er døet hen over Berlin. Alt er rede, hvert Søm er slaaet i, hvert Maal er taget, hver Plads er optaget. Festen kan begynde, lad Tæppet gaa op!" (Berlingske Tidende 01.08.36: 1).

Dette er ordene fra forsiden på Berlingske Tidende den 1. august 1936 og viser meget godt denne avis' holdning til olympiaden. Her bliver olympiaden hyldet for dens størrelse og pragt. Det er dog ikke kun i Berlingske Tidende, at der bliver set frem mod olympiadens start, og flere af avisernes korrespondenter skriver glædeligt hjem om, hvor fantastisk en olympiade vi kan se frem mod. Dette kan blandt andet også ses i Politiken, hvor en af avisens to korrespondenter, Povl Sabroe, bedre kendt under sit alias Den Gyldenblonde, skriver om, hvordan det tredje rige er blevet afløst af det 11. olympiske (rige), da der hænger olympiske flag overalt i Berlin. Generelt er hans indtryk af byen så godt, at *"Man fristes næsten til med Hr. Lenke at slutte - Heil Hitler!"* (Politiken 01.08.36). Dette vidner om en korrespondent, der i den grad er betaget af Berlins udsmykning og måske ligefrem tænker, at denne udsmykning kun har kunnet lade sig gøre grundet nazisternes sans for detaljen. Selv Social-Demokraten, der tidligere var meget kritisk over for den danske deltagelse, udtrykker også spænding over, at legene nu skal til at i gang og skriver, at:

"Tyskernes Evne til at stable et imponerende Arrangement paa benene vil fejre Triumfer. Uforglemmelige øjeblikke bliver skabt paa Olympia-Stadiet uanset al Politik og Tysklands Forsøg paa at drage Nytte af de olympiske Lege som Reklame for Nazismen." (Social-Demokraten 01.08.36: 4).

Her kan det altså ses, at de på Social-Demokraten også ser frem til olympiaden, omend at de er opmærksomme på, at denne også vil blive benyttet til at propagandere for nazismen. Netop det kritiske fokus holder avisen fast i ved ligeledes at have en artikel, der fokuserer på jødespørgsmålet,

der nu er stilnet af og er mindre synligt samt en leder-artikel, der fokuserer på tyskernes terror mod jøderne, der nu er på pause, samt på den tyske propaganda (ibid). Dermed kan det altså ses, at der i forventningen til olympiaden også er skår i glæden, som Social-Demokraten stadigvæk forsøger at pointere på trods af, at avisen ikke kan se sig helt fri for at se frem til de sportslige oplevelser under olympiaden.

Samme stil fortsætter Social-Demokraten i dens fremstilling af åbningsceremonien. Her bliver åbningsceremonien fremstillet meget faktuel med fokus på, hvad der skete på de forskellige klokkeslæt, og dermed giver den en meget kronologisk oversigt over, hvad der hændte under åbningsceremonien. Avisen kan dog ikke se helt bort fra at komme med enkelte, små stikpiller til olympiaden, som den i tiden op til agiterede mod. Dette kan blandt andet ses ved, at avisen stiller sig tvivlende over for, om der nu kommer så mange til olympiaden, som det tyske rige har givet udtryk for, eller om dette bare er endnu en løgn fra det tyske rige (Social-Demokraten 02.08.36: 4). Men bortset fra disse små stikpiller reporterer avisen meget neutralt fra legene og holder sig fra i selve beskrivelsen af åbningsceremonien at komme med værdiladede udtryk, som kunne tolkes i enten den ene eller anden retning. Dermed kan det altså ses, at avisens agitation mod legene ikke holder dem fra at reportere fra legene, men at avisen derimod giver deres læsere en meget neutral fremstilling af åbningsceremonien, der beror på fakta. Helt ligeså neutral kan den anden avis i specialets undersøgelse med tilknytning til den politiske venstrefløj ikke siges at være. Hos Arbejderbladet har man ikke opgivet at agitere mod legene. På trods af at avisen ikke opnåede sit ønske om en dansk boykot af legene i Berlin, så fortsætter den i sin dækning af legene med at være yderst negativ over for disse, og det kan ikke udelukkes, at den ser legene som mulighed for at kunne propagandere endnu mere for sine egne synspunkter og ikke bare skubbe dem til side, bare forbi boykotten ikke blev til noget. Som den eneste af aviserne i indeværende speciale beretter den ikke om, hvad der skete under åbningsceremonien, men benytter i stedet lejligheden til at fortsætte med at ytre en yderst negativ holdning til legene. Nu hvor olympiaden er en realitet, og der er sendt en dansk delegation af sted, vælger avisen således også at kritisere den danske holdning til legene. Her mener avisen, at det var lederne i DIF og den borgerlige presse, der gik forrest i argumentationen for at få en dansk delegation til Berlin:

"Selvfølgelig skal vi med til Berlin siger de reaktionære Ledere, og den borgerlige Presse tilføjer, vi Danske er jo kun interesseret i det rent idrætslige, derfor skal vi til Berlin, det politiske holder vi udenfor." (Arbejderbladet 02.08.36: 2)

I modsætning til sin egen avis, der ikke ser noget problem i at blande sport og politik, så kan Arbejderbladet altså ikke forstå, hvorfor den borgerlige presse ikke interesserer sig mere for dette aspekt og kun er interesseret i det sportslige. Arbejderbladet efterlyser altså en politisk stillingtagen fra den borgerlige presse, en stillingtagen, den muligvis frygter er blevet taget, og det er derfor, at aviserne ikke gør indsigelser mod olympiaden. Avisen er dog rimelig klar i spyttet over, hvem denne finder skyldig for den danske deltagelse i legene og fratager også idrætsudøverne ansvaret, da disse er blevet præpareret af netop pressen og lederne i DIF. Avisen mener, at udøverne ville "... *betakke sig hvis den fulde Sandhed om Hitler-Olympiaden gik op for dem.*" (Arbejderbladet 02.08.36: 2). Dermed mener avisen altså, at de danske idrætsudøvere er udsat for en form for propaganda fra deres ledere i DIF og den borgerlige presse, hvis, ifølge Arbejderbladet, mangelfulde fokus på det politiske liv i Tyskland er med til at give idrætsudøverne skyklapper på. At Arbejderbladet og den borgerlige presse har forskellige syn på, hvorvidt sport og politik skal sammenblandes, ses med al tydelighed, hvis man sammenligner den førnævnte artikel i Arbejderbladet med leder-artiklen i Berlingske Tidende fra samme dag. I hvad der nærmest kunne have været et direkte svar på Arbejderbladets angreb på den borgerlige presse, men må formodes ikke at være det, da begge artikler er udgivet samme dag, udtrykkes der i Berlingske Tidende stor glæde over, hvorledes legene i Berlin er en sejr for fordrageligheden og sportsånden, selv om:

"... der rundt om i Verden - ogsaa i Danmark - Tale om, at man burde Boycotte de olympiske Lege i Berlin. Ikke blot er denne Boycot ikke blevet til noget, men Olympiaden i Berlin er blevet den største i Legenes Historie baade hvad Antallet af deltagende Nationer og Sportsmænd angaar - og det er kun godt!" (Berlingske Tidende 02.08.36: 10)

Og det er netop godt, mener avisen, da det dermed viser, at sport kan hæves over politik, eftersom at begivenheden kunne afholdes i et diktatorisk styre, hvormed at den olympiske ånd har bestået den nok hårdeste prøve. Dermed kan det altså ses, at der er stor, ideologisk forskel på, hvorledes de forskellige redaktioner mener, at olympiaden skal dækkes, og om det skal gøres med inddragelse af politiske holdninger, eller om disse skal holdes ude af dækningen af sporten.

Det er ikke kun adskillelsen af sport og politik, der kan begejstre den borgerlige presse. Modsat Arbejderbladet og delvist Social-Demokraten, som kan siges at være henholdsvis negativ og delvist negativ over for legene, kan der i de borgerlige avisers dækning af åbningsceremonien spores en begejstring for hele ceremoniens opsætning. Denne begejstring kan blandt andet spores i Jyllands-

Postens artikel om åbningsceremonien, der åbner med at beskrive, hvorledes denne sportsbegivenhed skal være med til at skrive et nyt kapitel i historien, et fredens kapitel, som skal ske ved at se bort fra det, der hændte efter den 1. august 1914, og stoppe adskillelsen af sejrherre og besejrede, men påbegynde en fred (Jyllands-Posten 02.08.36: 2). Herefter følger den udsendte reporters oplevelser lige fra morgenstunden, hvor spændingen kan mærkes i luften over formiddagens sang af Hitler Jugend på Unter den Linden til "*Den storstilede Aabningsfest på Berlins olympiske Stadion*" (Jyllands-Posten 02.08.36: 2). Der bliver reporteret detaljeret om de forskellige begivenheder på stadion og om de forskellige nationers indmarch på stadion. En lignende begejstring kan findes hos Berlingske Tidende, der har den klart største dækning af olympiaden blandt aviserne i denne undersøgelse, hvilket må siges at stå i kontrast til årene frem mod olympiaden, hvor olympiaden i Berlin stort set ikke blev nævnt. Dette hænger sandsynligvis sammen med, at de nyheder, der har været om olympiaden, kan tilskrives at have politisk karakter og derfor ikke har interesseret redaktionen på Berlingske Tidende. Begejstringen i Berlingske Tidende må dog siges at tage et skridt op i forhold til den, der kunne læses i Jyllands-Posten. Det har ikke blot noget med antallet af sider, som beskrivelsen af åbningen strækker sig over, men kan ligeledes findes på forsiden af avisen, hvor Hitler bliver beskrevet i yderst positive vendinger. Dette hænger sandsynligvis sammen med, at reporteren vil forsøge at skildre, hvordan synet er på Hitler i Tyskland for at få læseren til at føle, at man er der selv. Ikke desto mindre bliver Hitler nævnt som "*nationens afgud*", og i overskriften på forsiden står der: "*Da Hitler ankom til Stadion, holdt det op med at regne*" (Berlingske Tidende 02.08.36: 1), hvilket altså også er med til at ophæve Hitler til en form for gudeskikkelse. Imellem de to poler, som enten er meget positive eller meget negative i deres beskrivelse af legene, finder vi såvel Politiken som Fyns Tidende. I disse aviser bliver der i neutrale vendinger redegjort for, hvorledes åbningsceremonien fandt sted, uden at hverken ophæve eller underminere forskellige dele af ceremonien (Politiken 02.08.36: 6). Den eneste gang, Fyns Tidende vælger at beskrive noget i mere rosende vendinger, er ved Niels Bukhs ankomst til stadion med sine gymnastikhold, hvor avisen beskriver modtagelsen meget positivt (Fyns Tidende 02.08.36: 1).

Det er dog ikke alt i åbningsceremonien til den 11. olympiade, der kun handler om sport, for den politiske del kunne ikke helt holdes udenfor ved de forskellige nationers indmarch på stadion. Stort set alle aviserne gør meget ud af denne indmarch ved at forklare, hvad de forskellige lande havde på af tøj, i hvilke farver, hvordan gik de, hvem gik bedst og så videre. Men der var også et andet element i indmarchen, som reporterne i de forskellige aviser forholdt sig til, nemlig hvilken hilsen

de forskellige nationer gav op til æreslogen, hvor Hitler sad. Selv i Berlingske Tidende, som ellers ikke er meget for at blande sport og politik, kan den udsendte reporter ikke lade være med at gøre dette til et af hovedelementer i sin artikel og skriver:

"Det er en imponerende Indmarche og en spændende Indmarche. Spørgsmålet om Hilsenen har pludselig indført et politisk Element. Hvem rækker Haanden op, og hvem gør det ikke?" (Berlingske Tidende 02.08.36: 8)

Dermed sætter reporteren fra Berlingske Tidende fokus på denne hilsen og fastholder den også gennem hele indmarchen og reporterer om de forskellige lande, og hvilken løsning de havde på hilsenen til indmarchen. Det danske svar på dette spørgsmål var at fjerne hatten fra hoved og med armene ned langs siden se op mod æreslogen, hvor Hitler sad. Da Frankrig gør sin entre på det olympiske stadion, løfter Hitler *"... sin højre Haand til den tyske Hilsen, og i samme sekund flyver 200 franskmænds oprakte Højrearme frem imod ham til Genhilsen."* (Berlingske Tidende 02.08.36:1). Denne hilsen, der vakte stor opsigt på stadion og medførte et jubelbrøl fra tilskuerne og "sieg heil"-råb, kom også på forsiden af Berlingske Tidende denne dag. Det var ikke bare i Berlingske Tidende, at denne hilsen blev opfanget som en genhilsen. Også i Jyllands-Posten bliver det, som avisen beskriver som en nazi-hilsen fra franskmændene, stof, der bliver behandlet (Jyllands-Posten 02.08.36: 2). Det er dog ikke alle aviser, der tolker den franske hilsen som værende en nazi-venlig hilsen, og i Fyns Tidende bliver hilsenen også beskrevet som værende en olympisk hilsen: *"Et meget stort Antal af Holdene brugte den gamle Olympiahilsen, der i mangt og meget minder om den fascistiske."* (Fyns Tidende 02.08.36: 7). Dermed kan det være svært at sige præcis med hvilken hensigt, at franskmændene hilste. Det var dog ikke kun aviserne i sin samtid, der ikke kunne blive enige om, hvilken måde den franske hilsen skulle tolkes på. Også i dag er der forskellige historiske værker, der både nævner den ene og den anden hilsen som værende den rigtige, og dermed er denne hilsen stadig til diskussion i dag (Large 2007: 194).

Med nationernes indmarch overstået åbnede Adolf Hitler den 11. olympiade, og dermed kunne verden se frem til 14 dage med konkurrencer i alverdens discipliner og 14 dage med alt det bedste, som Berlin kunne tilbyde. Spørgsmålet var således bare, hvad de danske aviser i denne undersøgelse valgte at fokusere på i resten af olympiaden. Var det de sportslige resultater, eller ville de benytte legene til at kritisere det tyske styre?

6.2 Avisernes dækning af olympiaden

Efter Hitlers åbning af den 11. olympiade var det nu tid til, at de forskellige atleter fra alverdens lande skulle sætte sig selv i scene i de discipliner, de mestrede, i kampen om medaljer. Dette var en kamp, som langt størstedelen af aviserne i denne undersøgelse fulgte enormt tæt, og på daglig basis kunne man læse op til flere sider om olympiaden i de forskellige aviser. I forhold til olympiaden i 1932 kan der i undersøgelsens aviser ses en langt større dækning af denne olympiade, end det kunne ses tidligere. Det kan være svært præcis at sige, om dette skyldes, at det var lettere for de forskellige aviser at sende reportere til Berlin end til Los Angeles. Men ikke desto mindre må man i hvert fald gå ud fra, at udgifterne til at sende reportere fra de danske aviser til Berlin var en hel del mindre, end udgifterne ville have været for at sende dem til Los Angeles. Med en større andel af reportere til at dække legene må der også forventes et større antal artikler. Det er ligeledes vigtigt at huske på, at denne olympiade i Berlin var den første olympiade, hvor enkelte dele af legene blev transmitteret i tv, hvilket gjorde det langt lettere for folkene i deres respektive hjemlande at se olympiaden på trods af, at fjernsynet langt fra var allemandseje på daværende tidspunkt (Large 2007: 250). Ud over de historiske tv-transmissioner var der også en del radiotransmissioner. I Danmark kunne danskerne høre Gunnar 'Nu' Hansen kommentere de danske atleters kamp for at vinde medaljer (Danmarkshistorien B 08.01.16). Med den store dækning blandt undersøgelsens aviser af den 11. olympiade, som altså var den bedst dækkede i sin tid, er det dermed spændende at se, hvad aviserne brugte deres spalteplass på i deres reportager fra Berlin.

Sportskonkurrencer kan for de danske avisers vedkommende deles op i to perioder. Den første periode er tiden fra åbningsceremonien og frem til den 9. august og den anden periode fra den 10. august og frem til atleters hjemkomst den 18. august. Den første periode er karakteriseret ved, at det ikke går specielt godt for de danske udøvere. Som det blandt andet kan ses hos Politiken, skaber dette en vis utålmodighed med overskrifterne "*Den store skuffelse med Henry Nielsen*" (Politiken 05.08.36: 8) og "*Ikke saa godt, men vi har det bedste tilbage*" (Politiken 07.08.36). Denne mangel på bemærkelsesværdige resultater fra de danske sportsudøvere kan muligvis også have været med til at have indflydelse på enkelte af avisernes fokus i denne periode. For de kritiske aviser i tiden op til olympiaden, altså Arbejderbladet og til dels Social-Demokraten, kan det spores, at deres kritik af olympiaden er størst i netop denne indledende periode af olympiaden. Det var også i denne periode, at atleterne konkurrerede i de klassiske atletikdiscipliner på det olympiske stadion og i denne periode, at en sort amerikaner forbløffede det meste af verden med sin overlegenhed i både løb på

100m, 200m og i længdespring, hvor han vandt olympisk guld (Hansen 2004: 59). En af Social-Demokratens kritiske artikler kom netop i kølvandet på Jesse Owens triumf på 100m, hvor avisen reporterede:

"Racefordomme og Mangel på Sportsaand hos det tyske Publikum ved Olympiaden kom tydeligt til Udtryk i Dag, da de to sorte, Jesse Owens og Ralph Metcalf, blev Nr. 1 og 2 i 100 Meter-Løbet. Dødsstilhed lå over Stadion, da de to Mænds Navne blev raabt op, for at Prisen kunne uddeles. ... For rigtigt at demonstrere overfor den civiliserede Verden, hvor dybt et tysk Sportspublikum er sunket under Hitler, udbrød Tilskuerne i Orkanagtig Bifald, da derefter Tredjemanden i 100 Meter-Løbet, den 'hvide' Hollænder Osendarp kom frem for at faa sin Tredjepræmie." (Social-Demokraten 04.08.36: 4)

Denne kritik af tyskernes racefordomme kan ikke spores i nogen af de andre aviser, der ikke har tilknytning til den politiske venstrefløj. Det viser meget godt, hvordan Social-Demokraten, og i høj grad Arbejderbladet, benyttede denne første periode af legene til at finde kritikpunkter, som enten havde tilknytning til legene, eller, som det kunne ses i eksemplet her fra Social-Demokraten, hvor de fandt et politisk element, der kunne spores i legene, og dermed både kritisere legene, men ligeledes kritisere det tyske styre. Som det kunne ses i dækningen af åbningsceremonien, dækkede Social-Demokraten såvel begivenhederne på stadion, men fandt samtidig plads til at kritisere olympiaden og det tyske styre, mens Arbejderbladet stort set ikke beskæftigede sig med, hvad der skete på stadion, og i stedet benyttede olympiaden til at kritisere det tyske styre. Disse tendenser kan også spores i denne første periode af legene. Her dækker Social-Demokraten konkurrencerne på stadion, men de finder stadig også plads til at kritisere elementer ved legene eller det tyske styre. Arbejderbladet dækker ligeledes legene, men er den avis i denne undersøgelse, der helt klart er mest kritisk og også er det under legene. I den første periode går der ikke en dag, uden at avisen kritiserer olympiaden, som de konsekvent kalder for Hitler-Olympiaden (Arbejderbladet 06.08.36: 5). Det er dog ikke kun Social-Demokraten og Arbejderbladet, der i denne første periode, hvor de danske resultater var magre, valgte at fokusere på andet end de danske resultater. Således kunne Jyllands-Posten blandt andet også finde kritikpunkter, men de var dog knap så politiske, som det kunne ses i Social-Demokraten og Arbejderbladet. Dette kunne blandt andet ses den 3. august, hvor avisen fandt spalteplass til at kritisere trafikforholdene i Berlin, som avisens reporter ikke mente var en olympiade værdig (Jyllands-Posten 03.08.36: 6). Derudover var der i undersøgelsens aviser også stort fokus på den største, danske præstation i denne periode, hvilket var Niels Bukhs

gymnastikhold, der havde en opvisning inde på det olympiske stadion og modtog stor ros i de danske aviser, blandt andet hos Fyns Tidende (Fyns Tidende 04.08.36: 1). Arbejderbladet benyttede dog Bukhs opvisning til endnu engang at agitere for, at Bukh ikke burde modtage støtte fra staten, da avisen mente Bukh var tilhænger af et fascistisk styre i Danmark (Arbejderbladet 08.08.36: 6).

Den anden periode under legene, fra den 10. august til den 18. august, er i modsætning til den første periode karakteriseret ved, at det begynder at gå bedre for de danske sportsudøvere. Det skyldes ikke mindst de danske svømmepiger, som får meget medieomtale, og som var de største danske medaljehåb. Med svømmekonkurrencernes begyndelse markeres også en begyndelse i de danske medier, hvor kritikken af legene endnu tydeligere kommer i anden række end i den første periode. Dermed skal det ikke forstås sådan, at aviserne kun kritiserede i den første, men de aviser, som allerede inden olympiaden var kritiske, var det også i den første periode, mens de aviser, der ikke var kritiske før olympiaden, heller ikke var det i den første periode. Men med de danske sportsudøvers begyndende resultater begynder selv de aviser, der var kritiske før olympiaden at fokusere endnu mere på det sportslige og ikke så meget på det politiske. Dette kan blandt andet ses i Social-Demokraten, der i den første periode både havde reportager, der omhandlede det sportslige på stadion, og reportager, der havde et kritisk udgangspunkt. Med de positive danske resultater forsvinder de kritiske artikler, og i denne anden periode har avisen ikke nogen kritiske artikler, men fokuserer udelukkende på de danske udøvers resultater, som er meget mere opmuntrende end i den første periode (Social-Demokraten 15.08.36: 4). Nogenlunde samme tendens kan ses i den ellers meget kritiske avis Arbejderbladet. Her fortsættes den kritiske tone over for legene, men denne kritiske tone bliver mere og mere udfordret af en mere positiv tone over for de gode danske idrætspræstationer, som finder sted i denne del af olympiaden. Specielt de danske svømmepiger modtager stor opmærksomhed fra avisen, idet avisen bringer resultaterne og udtrykker stor glæde ved deres præstationer (Arbejderbladet 16.08.36: 5). Men på trods af det større fokus på det sportslige i denne anden periode af olympiaden har Arbejderbladet stadig den mest sparsomme dækning af olympiaden af de aviser, der er medtaget i dette speciale. Den er i sin beskrivelse af de sportslige resultater meget punktlig og går ikke i detaljen med konkurrencerne, men fokuserer i højere grad på at informere om resultaterne, bortset fra ved de danske medaljehåb såsom de danske svømmepiger. Men der kan dog også her spores en ændring i forhold til olympiaden i 1932. Ved denne olympiade havde Arbejderbladet ikke én eneste artikel om olympiaden, og i denne avis var det som om, olympiaden i 1932 aldrig havde eksisteret. Ved olympiaden i Berlin reporterer avisen dog om legene, og bare det kan muligvis ses som en stor ændring i avisens nyhedsdækning. Hvis vi

i modsætning til Social-Demokraten og Arbejderbladet ser på de aviser, der før olympiaden ikke var kritiske i deres dækning af olympiaden, så fortsætter de deres dækning af olympiaden som før og er ligesom Social-Demokraten og Arbejderbladet yderst begejstrede for specielt de danske svømmepigers gode resultater. Det ses blandt andet, da Inge Sørensen, den yngste deltager ved legene med sine bare 12 år, ved at vinde en bronzemedalje i 200 meter brystsvømning vandt Danmarks første medalje ved legene, hvilket kastede en forside af sig i Berlingske Tidende (Berlingske Tidende 12.08.36:1). Det ses også ved Ragnhild Hveger, der med sin sølvmedalje på 400 meter crawl også fik Fyns Tidende til at gøre dette til en forsidehistorie (Fyns Tidende 16.08.36:1). Ved slutningen af olympiaden, der i alt bød på 2 sølvmedaljer og 3 bronzemedaljer for Danmark, havde størstedelen af aviserne heller ikke andet end lovprisninger til arrangementet, som det blandt andet kan ses i Berlingske Tidende, der under overskriften "*Olympiadens gribende Afslutning*" dog også ser mod fremtiden:

"Ingen kan i Aften lade være med at tænke paa, at i en urolig Tid har den 11. Olympiade pludselig afledt Verdens Opmærksomhed fra Stridigheder og Vanskeligheder. Nu er det forbi, fra i Morgen vil Bladene ikke mere kunne fyldes med de store Sportsreferater, nye Begivenheder vil trænge sig paa, og Tankerne vil igen beskæftige sig med Magtpolitikken mellem Nationer, med Kriserne rundt om i hele Verden." (Berlingske Tidende 17.08.36: 2).

Meget usymptomatisk for Berlingske Tidende i dens dækning af olympiaden inddrager den her det politiske, noget den ellers har været skarp modstander af i sin dækning af olympiaden og i sine kommentarer til andre aviser, der måtte blande sport og politik sammen. Årsagen til, at den netop gør det her, kan muligvis være, at avisen med dækningen af afslutningsceremonien mener, at det er passende med et udsyn til, hvad der venter efter, og hvad olympiaden har sparet omverdenen fra ved at sørge for fred mellem nationerne, mens legene altså har stået på. På Jyllands-Posten er de dog glade for, at det ikke lykkedes for dem, der ville blande sport og politik, i deres agenda for at få skabt en boykot af legene:

"Disse Folk, der efter bedste Evne forsøger at kvæle Sportsaanden i Partipolitik, var indignerede over, at der i Tyskland blev taget mere Hensyn til politisk Overbevisning og Race end til de rent sportslige Præstationer. Heldigvis lykkedes det Lederne af den virkelige Sport her i Landet at holde Hovedet klart..." (Jyllands-Posten 18.08.36).

Endnu engang gør Jyllands-Posten det altså klart, at den ikke mener, at sport og politik bør blandes sammen og er glad for, at sportslederne i Danmark formåede at forblive klare i deres tanker og altså ikke hører på forskellige modstanderes agitation for en boykot af legene. Dermed gentager den det, som den borgerlige presse har skrevet op til flere gange, og som det har kunnet ses i denne undersøgelse, netop at sport og politik ikke skal blandes sammen.

Med den 11. olympiades afslutning var det eneste, der manglede, at de danske sportsudøvere skulle vende hjem. Specielt modtagelsen af de danske svømmepiger, der i løbet af olympiaden var blevet taget godt imod af befolkningen, var der set frem til. Det anslås i Politiken, at over 30.000 københavnere var mødt frem på Enghave Station for at tage imod de to svømmepiger, der havde begejstret hele nationen. Dette var dog alt for mange i forhold til, hvad arrangementet kunne holde til, og avisen betegner arrangementet som "*Vildt Kaos*" og "*Skandale*" (Politiken 18.08.36: 1). Det gjorde, at de to piger måtte eskorteres til deres respektive fødebyer, Skovshoved og Helsingør, hvor flere tusinde mennesker også var mødt op for at hylde pigerne (ibid.). Med de forskellige atleters hjemkomst til Danmark blev der også sat et punktum for den 11. olympiade i Berlin, og der kunne nu ses frem til den 12. olympiade, der skulle afholdes i Tokyo.

I aviserne i denne undersøgelse kan der altså ikke spores de store uoverensstemmelser i den enkelte avis dækning af åbningen af olympiaden og så den dækning, som disse aviser foretager i den resterende del af olympiaden. Dermed kan det ses, at de aviser, der benyttede åbningen af olympiaden til at kritisere legene, som det kunne ses i Arbejderbladet, ligeledes benyttede den resterende del af olympiaden til at kritisere olympiaden. De aviser, der ikke benyttede åbningen af olympiaden til at kritisere legene, men derimod fokuserede på at reportere hjem om, hvad der skete på det olympiske stadion, i de følgende dage ligeledes havde fokus på, hvad der foregik af sportskonkurrencer på stadion frem for at kritisere olympiaden og/eller tyskerne. Det kan dog ses, at de kritiske aviser bliver mindre kritiske, som olympiaden skrider frem, mens de ikke kritiske aviser fortsætter med den samme upolitiske dækning af lege og ser tilbage på den manglende sammenblanding af sport og politik som værende godt for olympiaden.

7.0 Konklusion

Ved den Internationale Olympiske Komites generalforsamling i 1931 blev Berlin valgt til at skulle afholde den 11. olympiade i 1936. Dette blev set som værende en gestus til Tyskland, som dermed var blevet inviteret tilbage i det gode selskab, som man havde været ude af siden Første Verdenskrig. Det var dog ikke meget omtale, udvælgelsen af Berlin som værtsby for den 11. olympiade fik i aviserne i indeværende speciale. Her var det altså kun de to aviser med tilknytning til de Konservative, der, i form af en kort notits, skrev om denne. Årsagen til dette kan være flere og kan muligvis bunde i den forvirrende stemmeprocess hos IOC, hvor beslutningen blev udskudt grundet manglende deltagelse ved generalforsamlingen. En årsag til, at de venstreorienterede aviser i indeværende undersøgelse, altså Arbejderbladet og Social-Demokraten, valgte ikke at skrive om udvælgelsen af Berlin som værtsby for den 11. olympiade kan være, at disse aviser ikke anså denne olympiade som den retmæssige. Denne bliver betegnet som den borgerlige olympiade, og fokus i disse aviser er i langt højere grad knyttet til arbejderidrætten med fokus på Arbejder-Olympiaden og Nordisk Spartaikade. Dermed var der ved den 11. olympiades fødsel ikke det store fokus på denne tildeling i undersøgelsens aviser.

Hvad komiteen ikke kunne vide, da de overdrog værtsrollen til Tyskland og Berlin i 1931, var, at olympiaden i 1936 ville blive en af de mest omtalte olympiader såvel i sin egen samtid som i tiden efter, hvor olympiaden ofte er blevet set i lyset af Anden Verdenskrig. Årsagen til at Berlin 1936, blev en af de mest omtalte olympiader, var et magtskifte i Tyskland i 1933, hvor Adolf Hitlers kom til magten og hurtigt fik indført love, der både skulle være med til at sikre hans parti mere magt i landet og samtidig være med til at føre hans raceideologi ud i livet. I forhold til olympiaden i 1936 er det netop det nazistiske styres marginalisering af blandt andet de tyske jøder, som skulle møde meget kritik, specielt fra USA, hvor en boykotbevægelse var meget mod en tysk-ledet olympiade, netop på grund af deres marginalisering af det jødiske mindretal i landet. Denne samme boykotbevægelse var meget svær at spore i de danske aviser i denne undersøgelse. Der var i de danske aviser i indeværende undersøgelse ikke nogen rigtige kampagner mod olympiaden. Den eneste avis, der konsekvent er imod olympiaden, lige fra Hitler kommer til magten i 1933 og hele vejen frem og igennem olympiaden, er avisen Arbejderbladet. Denne avis begynder allerede fra 1933 med de første kritiske artikler omkring olympiaden, og hvorledes det nazistiske styre er med til at marginalisere jøderne i landet. Det kan da også ses i perioden efter Hitler overtagelse af magten i 1933, at det primært er aviserne med tilknytning til den politiske venstrefløj, der stiller sig

kritiske over for olympiaden. Dette er som nævnt først og fremmest Arbejderbladet med tilknytning til det Danmarks Kommunistiske Parti, der som det eneste har det, der kan betegnes som en kampagne mod olympiaden. Derudover er det den anden avis i denne undersøgelse med tilknytning til den politiske venstrefløj, Social-Demokraten, med tilknytning til Socialdemokratiet, der i tiden efter Hitlers overtagelse af magten i 1933 er den første avis til at skrive om de emner, hvor sport og politik bliver knyttet sammen. Dette kan ses i sagen om Niels Bukhs udtalelser om et ønske om en Hitler-type, der kunne lede Danmark. I denne sag følger både Berlingske Tidende og Politiken op, men forholder sig primært til understøttelsen fra staten og gør det dermed til et politisk spørgsmål og udelader dermed det sportslige i sagen. Ud over Bukh-sagen var det ligeledes Social-Demokraten, der bragte historien om uenigheden i det jødiske samfund om, hvorvidt man kunne deltage i olympiaden. Her mente formanden for den jødiske idrætsklub Marcus Schwartzmann ikke, at det, der skete i Tyskland, var et spørgsmål de danske jøder behøvede at tage op, da disse skulle repræsenteres som danskere og ikke som jøder. I modsætning til Bukh-sagen blev den jødiske uenighed ikke bragt i de borgerlige aviser, og det er stort set kun Social-Demokraten og til dels Arbejderbladet, der bringer denne historie. Dette kan højst sandsynligt forklares ud fra de borgerlige avisers modstand mod at blande sport og politik, en modstand, som aviserne Social-Demokraten og Arbejderbladet ikke havde.

Efter Nürnberg-lovene var blevet en realitet i september 1935, hvilket gjorde efterfølgelsen af de tyske jøder endnu mere eksplicit, kunne det muligvis forventes, at dette ville afføde en større afstandtagen til det tyske rige og dermed også de olympiske lege. Det er sandt nok, at der blev taget afstand til selve lovene, men at sætte disse i forhold til den forestående olympiade i Berlin i 1936 var en sjælden tendens i de danske aviser i denne undersøgelse. Efter Nürnberg-lovenes tilblivelse kan det ses, at det stadig er aviserne med tilknytning til den politiske venstrefløj, der beskæftiger sig med en agitation mod olympiaden og tager de emner op, der kan puste til ilden, og hvor der altså er konfrontationer i forhold til olympiaden. Dette kan blandt andet ses i sagen om John Christmas Møller, de Konservatives politiske leder, der udtaler, at han ikke har megen sympati for legene. Dette var den første og eneste gang, at debatten om olympiaden i Berlin kom ind på Christiansborg, og hvor sport og politik i en hvis grad blev blandet sammen af en politiker. Dette er Social-Demokraten og til dels Arbejderbladet ikke sene til at udnytte, og det er således også disse aviser, der bringer historien om Christmas Møllers udtalelse, der originalt fandt sted i Politikens 'Idrætsbladet'. De andre aviser i denne undersøgelse bringer ikke historien om Christmas Møller, og Fyns Tidende er ligefrem ude med en artikel, der er kritisk over for Social-Demokratens fokus på at

blande sport og politik sammen. Netop de andre avisers fokus på ikke at blande sport og politik sammen er muligvis årsagen til at de ikke bringer denne historie, mens den manglende historie for Jyllands-Posten og Berlingske Tidende, der havde tilknytning til de Konservative, muligvis skal ses i lyset af, at aviserne ikke var enige med Christmas Møllers udtalelser. Det er ligeledes aviserne med tilknytning til den politiske venstrefløj, der bringer nyhederne om de danske jøders uenighed og til sidst deres beslutning om at boykotte olympiaden i 1936. Dermed kan der altså ikke ses den store ændring i avisernes dækning af olympiaden i tiden efter Nürnberg-lovene, da det er aviserne med tilknytning til den politiske venstrefløj, der bringer de kritiske artikler, mens de resterende aviser enten er tavse eller kritisere disse aviser for at blande sport og politik. Hvis der skal nævnes en ændring i tiden efter Nürnberg-lovene, er det, at de aviser, der ikke er knyttet til den politiske venstrefløj, begynder at bringe flere og flere artikler om olympiaden frem mod dennes begyndelse. I modsætning til Arbejderbladet og Social-Demokraten har disse artikler dog en positiv synsvinkel, hvor der bliver set frem mod olympiaden som den store sportsbegivenhed, den er.

Med olympiadens åbningsceremoni blev den største olympiade, verden nogensinde havde set på daværende tidspunkt, åbnet. Netop olympiadens storhed var et af de elementer, der blev rost i de danske aviser. Det, der kan spores i aviserne i denne undersøgelse, er, at aviser Arbejderbladet og Social-Demokraten er de eneste aviser, der forholder sig kritisk til olympiaden. Dette skal dog ikke forstås som i, at disse aviser var det på en daglig basis og i protest ikke reporterede om legene. I Social-Demokraten kan der spores enkelte kritiske reportager frem til den 9. august, men herefter har avisen ikke en eneste kritisk artikel om legene og fokuserer her udelukkende på sporten. Samme tendens kan ligeledes spores hos Arbejderbladet, der dog ikke helt dropper det kritiske fokus, men disse bliver færre, som de danske atleters resultater begynder at blive nævneværdige. For aviserne Jyllands-Posten, Berlingske Tidende, Fyns Tidende og Politiken kan der igennem olympiaden spores en stor begejstring for olympiaden som arrangement, og hvorledes det lykkedes nazisterne at skabe et arrangement ud over det sædvanlige. Alle disse aviser bringer mange fyldige reportager om, hvad der sker på det olympiske stadion, med Berlingske Tidende i spidsen, der har den største dækning og ligeledes benytter flest billeder fra olympiaden i sine reportager. Dermed kan det altså ses, at de aviser, der var kritiske for olympiaden, bliver mindre og mindre kritiske, som olympiaden skrider frem, mens de aviser, der ikke vil blande sport og politik, fortsætter med denne tendens i løbet af legene og ligefrem hylder, at boykotten ikke blev til noget.

Dermed kan der overordnet set ikke spores den store modstand mod olympiaden i Berlin i de danske aviser, der er medtaget i denne undersøgelse. Det var således kun aviserne med tilknytning til den politiske venstrefløj, Arbejderbladet og Social-Demokraten, der ikke så et problem i at blande sport og politik sammen. Dermed var de også de eneste aviser, der bragte negative artikler om olympiaden med udgangspunkt i den politik, der blev ført i det nazistiske Tyskland. Men på trods af at disse aviser var negative i tiden op til olympiaden, kan det specielt siges for Social-Demokraten, at dens negative holdning bliver mindre, og at avisen bringer færre og færre negative artikler, som olympiaden skrider frem, mens avisen derimod reporterer om konkurrencer på stadion. I aviserne Berlingske Tidende, Fyns Tidende, Jyllands-Posten og Politiken kan der ikke ses artikler med fokus på en boykot af olympiaden i Berlin. I disse aviser findes der tydeligt en holdning om, at sport og politik ikke skal blandes sammen, og disse aviser fokuserer dermed i højere grad på at kritisere Arbejderbladet og Social-Demokraten for at sammenblande disse to begreber i deres forsøg på at skabe en boykotbevægelse. Netop denne forskel på avisernes holdning til, om hvorvidt sport og politik skal blandes sammen, gør også, at der er forskel på, hvilke emner aviserne tager op. De aviser, der mener, at man godt kan blande sport og politik, bringer netop artikler med fokus på dette, mens de aviser, der ikke mener, at disse begreber kan blandes sammen, i stedet fokuserer på at kritisere netop de andre avisers agenda med at sammenblande sport og politik.

8.0 Litteraturliste

Arkiver

- Arbejderbladet: 01.04.1931 - 20.08.1936.
- Berlingske Tidende: 01.04.1931 - 20.08.1936.
- Berlingske Tidende Aften: 13.05.1931.
- Fyns Tidende: 01.04.1931 - 20.08.1936.
- Internationale Olympiske Komité (1931), 10.10.15: Official Bulletin of the International Olympic Committee.
<http://library.la84.org/OlympicInformationCenter/OlympicReview/1931/BODE18/BODE18g.pdf>
- Internationale Olympiske Komité (1933), 13.11.15: Official Bulletin of the International Olympic Committee.
<http://library.la84.org/OlympicInformationCenter/OlympicReview/1933/BODEb24/BODEb24c.pdf>
- Jyllands-Posten: 01.04.1931 - 20.08.1936.
- Politiken: 01.04.1931 - 20.08.1936.
- Social-Demokraten: 01.04.1931 - 20.08.1936
- Udenrigsministeriets Arkiv: 45 N 8a Olympiske Lege, Pakke II.
- Udenrigsministeriets Arkiv: 45 N 8a Olympiske Lege, Pakke III.

Artikler

- Hansen, Jørn (1993): **Hellere en Sild uden Rogn end en Akilles, hvis Hjerne sidder i hans Albuer!**. Dansk Idrætshistorisk Forening - Krop og Kultur, s. 119-139. Syddansk Universitetsforlag.
- Kessler, Mario (2011): **Only Nazi Games? Berlin 1936: The Olympic Games between Sports and Politics**. Socialism and Democracy. 25:2, s. 125-143.

Bøger

- Andersen, Emil (1936): **Olympiaden i Berlin**. Martins Forlag. København.
- Bonde, Hans (2001): **Niels Bukh En politisk-ideologisk biografi - 1. Danmarks store ungdomsfører**. Museum Tusculanums Forlag. København.
- Bonde, Hans (2006): **Fodbold med fjenden - Dansk idræt under hagekorset**. Syddansk Universitetsforlag. Odense.
- de Coubertin, Pierre (1996): **Den olympiske idé - Taler og artikler**. Det lille forlag. Frederiksberg.
- Guttman, Allan (2006): **Berlin 1936: The Most Controversial Olympics**. I Tomlinson, Alan & Young, Christopher (ed.) (2006): **National Identity and Global Sports Events - Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup**. State University of New York Press. Albany.
- Hilton, Christopher (2007): **Hitlers Olympiske Lege - Berlin 1936**. Schultz Forlag. Albertslund.
- Hansen, Jørn (2003): **Denmark: Living with Reality**. I Krüger, Arndt & Murray, William (ed.) (2003): **The Nazi Olympics: Sports, Politics, and Appeasement in the 1930s**. University of Illinois Press.
- Hansen, Jørn (2004): **Ringene samles - En fortælling om den olympiske bevægelse**. Syddansk Universitetsforlag. Odense.
- Hansen, Jørn & Skovgaard, Thomas (2012): **De olympiske lege - en kort verdenshistorie**. Syddansk Universitetsforlag. Odense.
- Large, David Clay (2007): **Nazi Games: The Olympics of 1936**. W. W. Norton & Company. New York.
- Richter, Dr. Friedrich (ed.) (1937): **The XIth Olympic Games Berlin, 1936 Official Report Volume I**. Wilhelm Limpert. Berlin.
- Thomsen, Niels & Søllinge, Jette D. (1991): **De danske aviser 1634-1991, Bind 3 1918-1991**. Dagspressens Fond. Odense Universitetsforlag. Odense.

Internetsider

- Denstoredanske A (16.01.16):

[http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Tyskland, %C3%98strig, Schweiz og Liechtenstein/Tyskland_1933 - 1949/N%C3%BCrnberglovene](http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Tyskland,_%C3%98strig,_Schweiz_og_Liechtenstein/Tyskland_1933_-_1949/N%C3%BCrnberglovene)

- Denstoredanske B (23.10.15):

http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Medier/Redakt%C3%B8r/Emil_Andersen

- Denstoredanske C (16.01.16):

[http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Samfund, jura og politik/Myndigheder og politisk styre/Politiker/P. Korsgaard](http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Samfund,_jura_og_politik/Myndigheder_og_politisk_styre/Politiker/P._Korsgaard)

- Danmarkshistorien A (25.01.16): <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/kanslergadeforliget-1933/>

- Danmarkshistorien B (08.01.16): http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/hoer-svoemmeren-ragnhild-hveger-vinder-soelv-til-ol-i-berlin-1936/?no_cache=1

- Faktalink (27.01.16): <http://www.faktalink.dk/titelliste/mell/melldanm>

- Historie-online (26.10.15): <http://www.historie-online.dk/nyt/bogfeature/bukh.htm>

- Ku.dk (26.10.15): [http://forskning.ku.dk/find-en-forsker/?pure=da%2Fpersons%2Fhans-bonde\(309da738-439c-4bea-a1f4-e8ae7870db99\)%2Fcv.html](http://forskning.ku.dk/find-en-forsker/?pure=da%2Fpersons%2Fhans-bonde(309da738-439c-4bea-a1f4-e8ae7870db99)%2Fcv.html)

- Sdu.dk A (02.11.15): [http://findresearcher.sdu.dk/portal/da/organisations/bevaegelse-kultur-og-samfund\(64eed0d6-2b19-4561-a3d5-244677077240\).html](http://findresearcher.sdu.dk/portal/da/organisations/bevaegelse-kultur-og-samfund(64eed0d6-2b19-4561-a3d5-244677077240).html)

- Sdu.dk B (02.11.15): [http://findresearcher.sdu.dk/portal/da/publications/mellem-forfoerelse-og-overvaagning--de-olympiske-lege-i-berlin-1936munchen-1972-og-beijing-2008\(a3ed1dd0-7521-11de-9c46-000ea68e967b\).html](http://findresearcher.sdu.dk/portal/da/publications/mellem-forfoerelse-og-overvaagning--de-olympiske-lege-i-berlin-1936munchen-1972-og-beijing-2008(a3ed1dd0-7521-11de-9c46-000ea68e967b).html)

- Statsministeriet (27.01.16): http://stm.dk/_p_5450.html

Forsidebillede (25.01.16): <http://histoireusport.fr/owens-medaille-or-hitler-berlin-jeux-olympiques/>

9.0 Formidlingsovervejelse

Efter at have arbejdet med dette speciales problemformulering er det blevet klart, at emnet vedrørende den 11. olympiade i Berlin i 1936 er et emne med meget kildemateriale. Samtidig er det et emne, der som beskrevet i specialet ikke er blevet belyst særlig meget, i hvert fald ikke blandt de danske historikere og med et fokus på Danmark. Som beskrevet er der en hel del international litteratur, som beskriver, hvordan legene i 1936 var, og hvad der karakteriserede disse.

Fokuspunktet i disse udgivelser har ofte været den amerikanske boykotbevægelse eller den tyske propaganda samt forfølgelsen af jøder inden for Tysklands grænser. Som beskrevet er det kun Jørn Hansen og til dels Hans Bonde, der har beskæftiget sig med olympiaden i 1936 ud fra et dansk fokus, og selv hvis man ser på disse udgivelser, er disse enten relativt korte eller kort redegjort for. Derudover har perioden, som der er blevet forsket i, også været forholdsvis kort, nemlig fra 1934-1937. Med dette i tankerne kunne det være oplagt at videreformidle de resultater, der er fundet frem til i indeværende speciale i en artikel, der eventuelt kunne blive udgivet i et historiefagligt tidsskrift. Ikke så meget fordi resultaterne i indeværende undersøgelse har vist sig at være anderledes end de resultater, Jørn Hansen tidligere er kommet frem til i sine undersøgelser, men det kunne være oplagt, da indeværende speciale har haft udgangspunkt i en længere periode samt inddraget flere aviser som kilder. Dette gør, at der er en hel del fokuspunkter i indeværende speciale, som ikke findes i tidligere forskning. Dermed vil en udgivelse i et historisk tidsskrift være med til at verificere disse tidligere resultater, som har tydet på, at der ikke var den store modstand i Danmark mod olympiaden – et resultat, som indeværende speciale ligeledes når frem til. Eftersom at en artikel i et historisk tidsskrift kun kan have et vist omfang, vil det naturligvis ikke være muligt at medtage hele specialet. Derfor vil formidling i et sådan format muligvis kunne tage udspring i tiden før 1934 og præsentere de væsentligste resultater der, da disse ikke er blevet præsenteret tidligere. Dermed vil en artikel i historisk tidsskrift med et større fokus på tiden før 1934 være med til at bakke op om de resultater, der tidligere er blevet publiceret, hvilket kan være vigtigt, da det dermed giver et mere retvisende billede af, hvorvidt der var en modstand mod olympiaden eller ej, ved at se på hele perioden fra 1931-1936.

En anden mulighed for at videreformidle de resultater, som dette speciale er kommet frem til, ville være i en bogudgivelse. Denne platform er selvfølgelig en helt andet end udgivelse i et historisk tidsskrift. For det første er modtageren en helt anden. Hvor modtageren i en historisk tidsskrift må formodes at være uddannet inden for historie og derfor kender til de forskellige begreber inden for

det historiske felt, vil dette ikke nødvendigvis være tilfældet med en bogudgivelse. Dette er mere et populærmedie, hvilket betyder, at det kan være alle med interesse i enten historie eller sport, der vil kunne finde en sådan udgivelse interessant. Derfor stiller dette også krav til, hvordan en sådan udgivelse vil skulle tage sig ud. Det kan betyde, at den vil skulle omskrives enkelte steder, hvor fagsproget måske er for svært at forstå for bedre at give mening. Fordelen ved bogen som medie er, at det vil give mulighed for at udfolde de forskellige emner til bunds, som en artikel i et historisk tidsskrift sandsynligvis ikke har mulighed for grundet en langt lavere grænse, når det kommer til antal tegn. Derudover vil en bogudgivelse være med til at åbne emnet op for et meget bredere publikum. Der vil muligvis være et publikum for en sådan udgivelse, da historiske bøger, og historie i det hele taget, er meget oppe i tiden og noget, mange mennesker finder interessant.

Selvom en videreformidling af stoffet som enten en artikel i et historisk tidsskrift eller i bogform kan lyde forholdsvis ens, er der store forskelle på de to medier, da det ene henvender sig til fagfolk, og det andet i højere grad er et slags populærmedie til at formidle sine resultater videre på. Dette kræver som beskrevet, at ens resultater bliver tilpasset, så de passer såvel til den form, som det nu skal formidles i rent omfangsmæssigt, men ligeledes i forhold til hvem modtageren er, alt efter hvilket medie man vælger at videreformidle sin viden på.